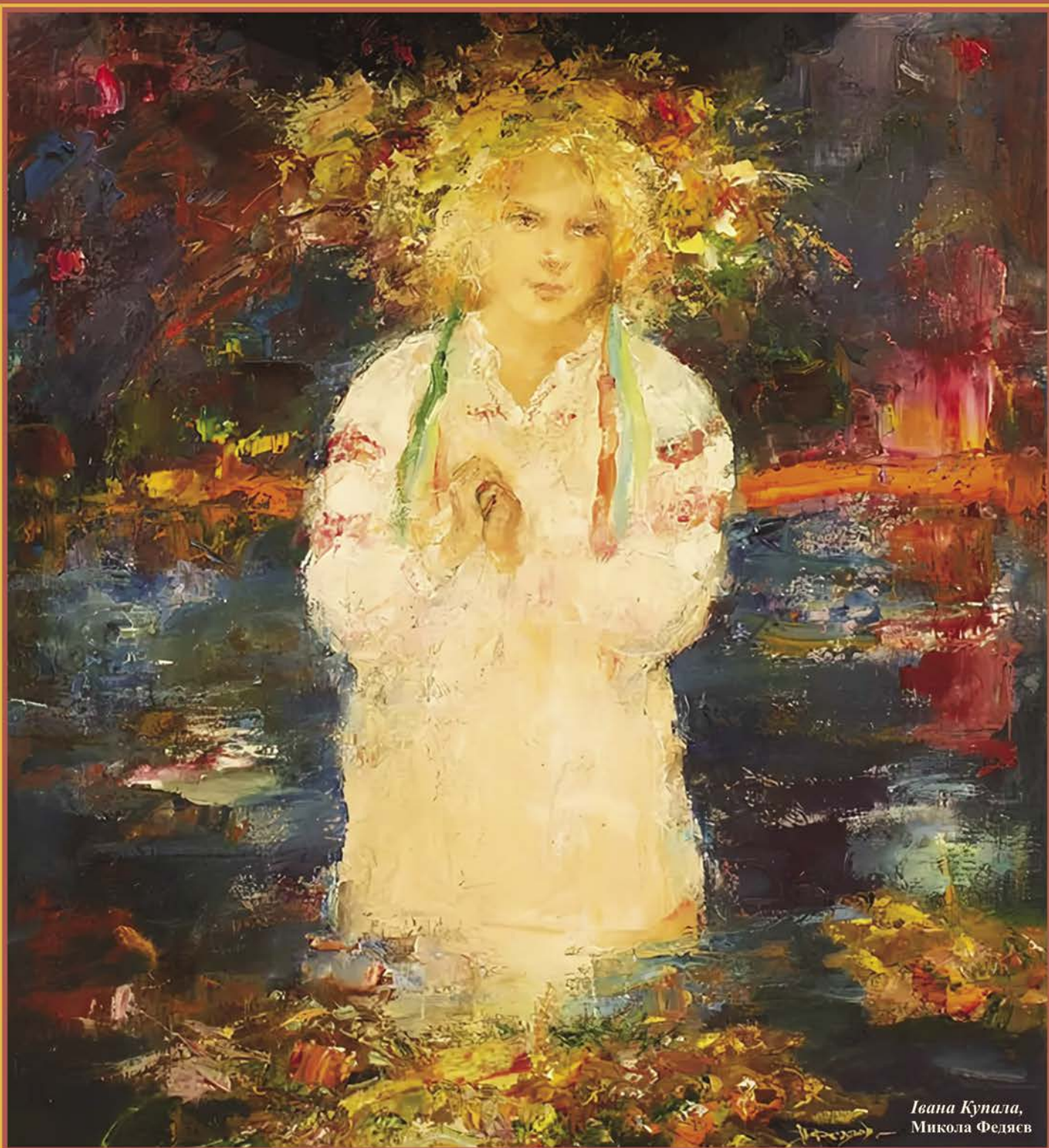

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXX рік видання. № 324, червень, 2021

Івана Купала,
Микола Федяєв

*І ружому навчається,
Щі свого не цурайтесь...*

М. Шевчук

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Іван Кідешук, Іван Ковач,
Микола Корнищан, Михайло Михайлюк,
Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redactia:

**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România**

Застереження:

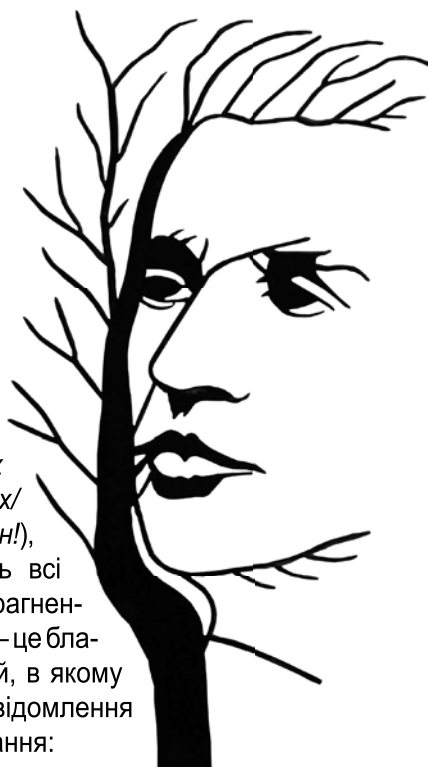
- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *Звеличування незгасного сяяння зірки*
Міхая Емінеску
- ❖ *2021 – рік Лесі Українки:*
  - «Кассандра» Лесі Українки
та «Едіп-цар» Софокла
- ❖ *«Повість ся скінчена в Кимполунгу*
на Буковині...»
- ❖ *Тарас Шевченко: «Хустина» як символ*
любові до України та її народу
- ❖ *Денис Онищук: Спомини з Олімпіади*
- ❖ *Із книжкового потоку – 2019/2020*
- ❖ *Україніка Бухарестського університету –*
одна із складових румунської філології (LXVII)
- ❖ *Письменницькі рефлексії Василя Клима*
- ❖ *Фьютуртавн (Оповідання)*
- ❖ *Життя як сюжет для роману*
- ❖ *Могила (Уривок з новели)*
- ❖ *Я, Митуса, співець галицький*
- ❖ *Свято. IV Ворог мого ворога (Уривок з роману)*
- ❖ *Лісоруби (Народна драма)*
- ❖ *Християнські читання «Гірчичне зерня»*
(Оповіді про основи християнського
віровчення)

Іван РЕБОШАПКА

Звеличування незгасного сяяння зірки Міхая Емінеску

Вшановування світлої пам'яті найбільшого румунського поета усіх часів Міхая Емінеску в місяці червні, в якому цього року сповнюється 132 роки від його переходу в небесне засвіття, можна зрозуміти пристосованим до даного моменту перефразуванням знаменитої його ж мимовільно провісницької поезії *La steaua* (Зоря; До зорі): *жила зоря, сяяла, давно її немає, та її світло й далі нас осяває...*

Лексема зоря, як правило, у світовій культурі, крім первинного прямого значення назви небесного тіла, конотує кілька символічно-перехідних значень, з-поміж яких хвилюючим для людей взагалі, а для поетів, у даному випадку зокрема для Міхая Емінеску, зоря – це провісниця його долі.

Про усвідомлення ним сходження його провісницької зорі саме на Буковині зізнається він у написаному в цьому краї вірші *La Bucovina* (Буковині).

Відзначання початку творчого шляху Міхая Емінеску в Чернівцях вже стало літературознавчим загальником. Виявленням значимості буковинського юначого періоду для подальшого поетичного Емінескового становлення зайнявся, наприклад, М. С. Штівельман у своїй дисертації 1968 р. *Проблеми творчества раннего Эминеску*, в якій обстоює гіпотезу, що «ідеї та мотиви ранньої [Емінескової] творчості обумовили наступну еволюцію творчості та естетичну концепцію поета».

За чотири роки до Штівельмана, тобто 1964 року, у передмові до видання вибраних творів Емінеску (М. Eminescu, *Opere alese*. I.– EPL, București, 1964) видатний знавець поетового літературного доробку Перпессічіус так осмислював визначальну роль буковинської юності поета в його мистецькій конфігурації: «Поезії З чужини (*Din străinătate*) та Буковині (*La Bucovina*) – настільки особисті, настільки суб'єктивні, настільки геніальні (...). Ностальгія, з якою він згадує рідний пейзаж, – це не просто поетична тема, а вираження глибокої його любові до юначого раю (...). Для уважного читача поезія Буковині – це набагато більше, ніж данина вдячності пілігрима (...). Буковина для Емінеску – це набагато більше від раю, який він прославляє уже у перших рядках поезії (*Не забудь довіку, мила Буковино, / Горду твою вроду, гори та долини, / Квіти з полонин... / Ще й*

потоків чистих шум дзвінкий у скелях, / Ще й річок перлистих на полях веселих / Світанковий плін!), куди його ведуть всі помисли та прагнення (...). Буковина – це благословенний край, в якому поет здобув усвідомлення власного покликання:

*Numai lângă sânu-ți [Bucovină] geniile rele,
Care îmi descântă firul vieții mele,
Parcă dormita;
Mă lăsară-n pace, ca să cânt la lume,
Să-mi visez o soartă mândră de-al meu nume
Și de steaua mea.*

(Тільки в твоєму лоні [Буковині] злі генії,
Які замовляли шлях мого життя,
Наче куняли,–

Залишили світові співати в спокою,
Мріяти про долю, моєму імені гідну,
Та про мою зорю).

У своєму перекладі Володимир Коломієць перший куплет строфи заідеологізував, а решту рядків синонімічно проінтерпретував/протолкував так:

*Земле, горем бита, тут, під чистим небом,
Сенс життя пізнав я і себе – крізь тебе.
Ще й признаюсь я:
Волею твоєю став співцем у світі,
Долю-наречену взяв, що вічно світить,–
То зоря моя.*

«Підкреслені рядки (*Mă lăsară-n pace... / Să-mi visez o soartă...*), пише далі Перпессічіус, слід запам'ятати не лише як біографічне виявлення, але й як перспективи, які відкриває біографія.

(Продовження на 4 с.)

Звеличчування незгасного сяяння зірки Міхая Емінеску

(Продовження з 3 с.)

Той факт, що цей 16-річний юнак говорить про свою «зорю» з такою впевненістю і простосердністю, означає, що буковинські роки були набагато родючішими, ніж можна б допускати, і що значна частина поетичної його продукції періоду журналу «Familia» («Сім'я»), друкована чи недрукована, зародилася (а *germinat*) якраз у цій благословенній землі.

Безперечно, виявлена Штівельманом та, зокрема, Перпессіціусом значимість буковинського віку Міхая Емінеску в його мистецькому постанні, значимість, відповідно сприйнята й українськими літературознавцями, але й глибоке взаємне українсько-румунське поцінування у наші дні в Буковині, особливо в Чернівцях, важливого культурного, літературного й університетського центрі, обумовили особливо цікаве інтертекстуальне літературне явище: входження Міхая Емінеску у свідомість буковинських письменників як уособлення геніальних мистецьких достоїнств.

Як показувалося в надрукованих мною статтях («Coordonatele receptării lui Mihai Eminescu în spațiul ucrainean» // «Curierul ucrainean», serie nouă, nr. 387-388, iulie 2019; «Координати рецепції Міхая Емінеску в українському просторі» // «Наш голос», № 301, 2019), професори Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича О. Романець, Б. Мельничук, В. Антофійчук, Б. Бунчук, Лідія Ковалець, Лора Бостан, К. І. Паладян, чернівецькі літературознавці М. Богайчук, Я. Сахарчук, Ю. Гусар, В. Бурбан й інші різними способами виявляють неповторну геніальність Міхая Емінеску, актуальність його творчості, ба навіть своєрідну «автохтонізацію», перейменовуючи його «Буковинським Лучафером».

Надто цікавий факт чернівецького літературного сприйняття Міхая Емінеску, невідомий румунам й навряд чи відомий деяким наддніпрянцям, – це відлуння його постаті у творчості чернівчан. Румунський поет, перекладач, публіцист й культуролог, член письменницьких спілок України, Румунії та Республіки Молдова, удостоєний премією імені Емінеску Мірча Лютик накреслює хвилюючу всеохопну постать Лучафера румунської літератури в поезії *Емінеску* (перекладений на українську мову Колодієм), в якій зображає поета як втілення історії румунського народу, починаючи від «Дакії святині», далі – від «земель [воєвод] Мірчі та Штефана» («*moșia mircească-ștefană*»), аж до наших днів, коли впродовж часу румуни на території між «Вічними Карпатами», «морем безкраєм», «Дністром і Тисою»

здобули «королівство любові», «встановили свою долю світлом майбуття» завдяки Міхаєві Емінеску – «християнському Духові» та «мечу й шаблі», – який їх спонукує і «жде споконвічного прекрасного звершення» («*săvârșirea din veacuri, măiastră*»).

Хвилююче зізнання про те, як Міхай Емінеску визначив його долю, вміщає стаття сучасного буковинського письменника Михайла Івасюка (1917-1995) «На все життя» («Радянська Буковина». – 1989. – 15 червня): «Як батько, так і два мої брати, які навчалися ще перед Першою світовою війною у Кіцманській гімназії, постійно підтримували в родині щире любов і шану до великих українських поетів Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки та Юрія Федьковича. Тими почуттями проймався і я. Згодом, коли підріс і вступив до ліцею, поруч із згаданими іменами, у моїй свідомості з'явилося й ім'я геніального румунського поета Михайла Емінеску. Це був перший неукраїнський поет, якого полюбив назавжди.

Впродовж усього життя я в полоні творчості цього велетня поетичного слова. Вважаю його митцем і мислителем, що може рівнятися з О. Пушкіним, Т. Шевченком, А. Міцкевичем, Ш. Петефі, Дж. Леопарді, У. Уїтменом (...). Щоб по-справжньому відчутти велич слова Емінеску, потрібно читати його твори лише в оригіналі (...). М. Емінеску – дуже мелодійний поет. Його поезія сповнена якоїсь внутрішньої, майже незбагненної, музикальності. Вона полонить, чарує і часто-густо не вливається в іншу мову (...). Уроки в середній школі, на яких велася мова про життя і творчість М. Емінеску, були мені завжди дорогими. Вражала схожість концепції геніальних «Лучаферул» М. Емінеску та «Лісової пісні» Лесі Українки. Мавка, як і Гіперіон, вбачає у звичайній людині втілення ідеалу краси, земної радості й щастя, за які вони готові віддати своє безсмертя, пожертвувати вічним щастям серед величавої природи». Професор ЧНУ Богдан Мельничук в одній статті про Михайла Івасюка вказує на промовистий факт глибокого сприйняття ним Міхая Емінеску: своїм знанням напам'ять десятків оригінальних Емінескових поезій він успішно здав один з лицейських екзаменів.

Владну постать Міхая Емінеску як фізичну й психологічну підпору представив Михайло Івасюк у своєму романі «Вирок» (1977): бувший студент довоєнного періоду, якого гітлерівські окупанти часу Другої світової війни ведуть на страту, проходить через інтенсивні душевні переживання, будучи підтримуваним присутністю в його свідомості Міхая Емінеску: «Заплющую очі й вслухаюся у плин часу – із

нього лине, як пісня кленового листка, божественний голос румунського поета Емінеску. Він теж разом з нами. З його випуклого й білого, як мармур, чола теж стікає холодний піт, камінці крають босі ноги, а душа його більше не виливається в елегійні строфи, а розривається гранатами, які підтримують у мені жаждою життя». Професор Богдан Мельничук відзначає наявність образу Міхая Емінеску і в романі Михайла Івасюка «Червоні маки».

У літературознавчих і поетичних українських матеріалах, у найбільшій мірі буковинських, часто зустрічається лексема *зоря* у таких її сугеруючих переносно-символічних значеннях, як: 1/ метонімічно-метафоричне представлення Міхая Емінеску; 2/ дорожовказний маяк; 3/ репутація, слава, величність, ореол, сяйво, німб. Третє переносне значення лексеми *зоря* подає сам же Емінеску в поезії *Буковині*, показуючи, що «злі генії», які «замовляли (його) життєвий шлях», «наче куняли», залишили його «світові співати в спокої» і «мріяти про долю», гідну його імені, та про його *зорю*.

Чудове поетичне оригінальне виявлення визначальних іпостасей Міхая Емінеску наявне у трьох присвячених йому поезіях сучасної чернівецької поетеси Тамари Севернюк, вміщених в її збірці «Ті, що живі любов'ю». Дані поезії – це своєрідний імажиністико-живописний триптих, зв'язок між «іконами»-образами якого здійснює лейтмотив *зорі*. Так, у поезії без заголока *Дім в Іпотештах*. Дим: «...колись» *зоря* має пророче/профетичне значення, вказуючи майбутньому поетові шлях до Чернівців, у «благословенній землі» (Перпессіціус) яких він здобуде усвідомлення свого покликання. *Зоря*, по-друге, структурує логіку поетичного дискурсу: «Дим», що над «Домом в Іпотештах», може, «розкаже нині» про «темнавий ліс», про «купель святу, де [Емінеску] був охрещений на Славу», і про «Долю нелукаву» «Малого Міхая – побратима Христа», яка «не лукавила» (...) «і повила в тернаві дні, непоміртні» (...) «із Іпотешт у Чернівці», де «початок днів отих пов'ється/ З тією зіркою вкінці,/ Що у безсмерті відіб'ється».

Мотив охрещення «Малого Міхая – побратима Христа» – це чудова поетична сакрально-світська/профанна конотація страждань Голгофи, біблійної та мирської поетичної. Мотив *долі* Міхая Емінеску в поезії Тамари Севернюк мимовільно подумки веде чита-

ча літератури до поезій Тараса Шевченка «Доля», «Муза», «Слава», подаючи сугестію порівняльного осмислення поетами їх проходження пророкованих шляхів і здобуття ними сподіваної слави.

Друга присвячена Міхаєві Емінеску поезія Тамари Севернюк – це один лише катрен:

*Зелений промінь дня повис,
Як спомин вражений наосліп.
Зоря поета, наче спис,*

Безсмертям пущений у простір,

який є центральною «іконою» триптиху і метафорико-метонімічним способом виявляє безконечне/постійне поетичне вознесення Міхая Емінеску – безсмерт-

Пам'ятник М. Емінеску в Чернівцях

ної Слави, виражене *динамічною* картиною, меседж якої можна б оцінити крізь призму розрізнення Лессінгом у праці *Laocoön* переваги поезії-словесної динамічної картини перед *статичною* картиною, як пам'ятник скульптора Дмитра Горшковського, на якому Міхая Емінеску представлено поряд з колоною з лірою, яку пересікає комета, що мандрує всесвітом. Дану скульптурну композицію, до речі, багато уподібнюють з Емінесковим лучафером, у румунів астральним ранішнім небесним тілом, що мандрує по небозводу.

Третя поезія-«ікона» триптиху Тамари Севернюк, яка починається рядком «О, леутар! Твій голос чую...», що картинно/імаженістично толкує/«перекладає» третій момент земного існування поета, його «захід»/кончину, окрім аналогічного уподібнення Тамарою Севернюк загальноукраїнського називання Тараса Шевченка *Кобзарем* (співцем народних сподівань тощо), а Міхая Емінеску – народним співцем-*леутаром*, хвилюючим способом, контекстуальним із замисленим крізь «леутарську» призму дискурсом, виражає *затихання* голосу виконавця-леутара в момент «зірвання [його] струни», що «стряслася додолу». Ополонена глибоко-хвилюючим меседжем Емінеску-леутара, вона питає його: «Де [він] звуки (ті) купував?/ Вони так солодко лінчують,/ Що й стогін дух затамував»; «Звідки оцю ти силу маєш,/ Що й рани, мов у забутті,/ Мовчать, яко уста закуті?/ А заболять, то лиш затим,/ Аби твій голос знов почути». Чернівецькій поетесі сьогодні ніяк не віриться, що після «зірвання струни» поета-леутара настала... німота.

(Закінчення на 6 с.)

Звеличування незгасного сяяння зірки Міхая Емінеску

(Продовження з 5 с.)

Дане ствердне її переконання виражене внаслідок відчуття відлуння Емінескового меседжу в її душевному резонаторі, подібно відлунню мінорного звука, посталою легким дотиком клавіша фортепіано. Воно (ствердне переконання) вповні синонімічне із вищенаведеним у катрені метафоричним ствердженням безперервного уславлення доробку Міхая Емінеску, «зоря якого – наче спис, безсмертям пущений у простір».

Два визначальні життєві моменти поета – постання зорі-Емінеску і непогасне її сяяння – наявні також у поезії чернівецького поета Володимира Вознюка «Зоря Міхая Емінеску» (Володимир Вознюк, *Стрітення: Поезії*. – Чернівці: Золоті литаври, 2002, с. 36), яка, на перший погляд, починається прагматично-дедуктивним силогізмом («У кожного життя зоря своя,/ собою ми народжуємо зірку, аби урешті впасти з неба стрімко,/ аби і в мить останню світ сіяв»), який інакомовно синтетично сугерує життєвий і творчий шлях Міхая Емінеску. Останні дві строфи поезії вміщують коротку але визначальну деталізацію пройденого поетом шляху: він «підняв свою зорю (...) у горде високостя (...) і він сказав собі :«Горю, та не згорю!» Отож, підсумовує Вознюк, Емінеску «горить. Отам серед світил,/ що для землі створили неба фреску». Даною образною конструкцією виражено загально оприлюднювану істину – незгасне сяяння румунського поета.

Свої думки та враження від відзначення 15 червня 1989 року в ботошанських Іпотештах століття від дня смерті Міхая Емінеску чернівецький професор-поет Богдан Мельничук синтезує поетично/елегічним способом у своїй поезії «Світлиця Міхая Емінеску»,

Меморіальний будинок Міхая Емінеску в Іпотештах

заголовок якої у перекладі Григорія Бостана, без поетичної наснаги – «Casa lui Mihai Eminescu» не відповідає українським синонімам лексеми – *світлиця, покій, горниця, вітальня*. Близьким до українських є румунський синонім *casa mare*, вжитий, до речі Мельничуком, який відчув його поетичну наснагу. Щоправда, у тексті перекладу його вживає і Бостан.

Поезія Богдана Мельничука – це вражаюче зображення урочистості заходу, в якому, незважаючи на страшну негоду («І сипав дощ, і не спинався дощ,/ І молотив горохи та квасольки,/ Пшеницю яру, молоджавий хвощ,/ Автобуси, машини, парасольки»), до місця, де мало відбуватися урочисте вшановування, «Пливли прочан новітніх ручаї/ У дощовім неспиннім переплеску/ До каса маре посеред гаїв –/ Світлиці Міхаїла Емінеску». Цю строфу, на жаль, невідповідно перебудовано перекладачем: 1/ опущено інформацію про великий вплив прочан (= вираження всенародної пошани); 2/ добавлено неіснуючий в оригіналі рядок: «azi (...) spre casa mare, a revenit Eminescu dus în veşnicie» («сьогодні (...) до каса маре повернувся Емінеску, що пішов був у вічність»).

Як зазвичай у пошановуючих ритуалах/моментях, Богдан Мельничук ласкаво-ніжно відзначає перебути молодим поетом роки у рідному мальовничому пейзажі та передчасну його смерть, через яку «І застигла хата, як вдова,/ І гай поник, як від страшного грому», й «Ота засмута, зболеність ота/ Не звітилася на вітрах століття/ І знов дощем краплистим опада/ На трави, на акацій верховіття,/ На озерецько в лісі, на дубки,/ Що гоїно розшумілись на роздоллі,/ На парасольки, на машин шнурки/ І на серця людські непрохололі» прочан, яких «притишені гурти плывуть/ У дощовім неспиннім переплеску/ Туди, де світить на усі світи/ Світлиця Міхаїла Емінеску». В оригіналі Богдана Мельничука дію сяяння зірки Емінеску засобом метонімії поширено на його рідну світлицю, в яку, за невідповідним перекладом Бостана, повернувся «Мандруючий вічністю поет» («unde-a revenit/ Poetul călător prin veşnicie»), що ніяк не відповідає ні поетичним дедукціям Тамари Севернюк, ні Володимира Вознюка, ані логіці поеми «Лучафер», згідно з якою Гіперіонове місце – у сузір'ї «вказане з небес» (...locul lui venit din cer»).

Щиро дякую шановному професорові Володимиру Антофійчукові за допомогу в придбанні ряду матеріалів для написання даної статті.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2021 – рік Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Магдалина ЛАСЛО-КУЦЮК

«КАССАНДРА» ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА «ЕДІП-ЦАР» СОФОКЛА

(Продовження з № 323)

Поняття, які обігруються у творі Лесі Українки, дуже подібні. Це також слова *бачити* і *правда*. Про ключове значення поняття зору в драматичній поемі «Кассандра» свідчить уже перша ремарка, якою відкривається твір. Описується поява героїні:

«Увійходить в кімнату замислена, *дивиться* поперед себе, *погляд* її падає на Гелену, немов пронизує її та немов *бачить* крізь неї ще щось далі. Так, *дивлячись*, Кассандра спинається посеред кімнати й стоїть мовчки».

Таким чином, в одній ремарці зустрічаємо чотири слова, пов'язані з семантичним полем зору (семантична ізотопія). Ця висока частотність витримана до кінця п'єси, в якій ми за приблизним рахунком зустріли 25 разів дієслово *бачити*, 7 разів дієслово *дивитись*, 22 рази іменник *очі*, 5 разів іменник *погляд*, 2 рази слово *осліпнути* і 2 рази слово *видючий*. Загалом зустрічаються приблизно 63 рази слова цього семантичного поля. Причому цікаві й співвідношення всередині цього поля. Майже в чотири рази частіше зустрічається дієслово *бачити*, ніж *дивитись*, тому що Кассандра, будучи ясновидцем, має візії, які часто надходять без її бажання, без того, щоб вона щось спостерігала, на щось скеровувала погляд. Тому, до речі, й іменник *очі* зустрічається частіше, ніж *погляд*. Причому йдеться не тільки про очі Кассандри, які пронизливі й бачать «крізь людину ще щось далі», у творі згадано навіть про *очі долі*, яких так боїться героїня, про велике біле око Мойри, яке все бачить, від якого немає ніде схову.

Цілком природно поняття *сліпоти* зустрічається рідше, ніж у п'єсі «Едіп-цар», але репліка, до якої входить, надзвичайно вагома в контексті цього твору. Кассандра вигукує в момент, коли знову розуміє, що станеться велике нещастя:

Я не кажу, нічого не кажу,
нічого не віщую... Тільки *бачу*!
Осліпніть ви, зловісні очі!

Репліка ще раз підтверджує близькість «Кассандри» Лесі Українки до «Кассандри» Шіллера. Знання, що є віщим віданням майбутнього – унещасливлює героїню, і вона рада б позбутися цього трагічного дару.

Але це, зрештою, і репліка, яка ще раз підтверджує близькість твору Лесі Українки до трагедії *Едіп-цар*, де добровільне самозасліплення героя становить кульмінаційний пункт дії.

Подібно до твору Софокла, і в Лесі Українки такі слова як *знати*, *правда*, як і семантично споріднені з ним поняття, мають надзвичайно велику частотність. Печать творчої індивідуальності української письменниці полягає в даному разі в тому, що вона ставить ці поняття у складні контекстуальні співвідношення, а також у тому, що вона на їх основі будує афоризми. Таким способом вона поглиблює аналіз таких явищ як провіденціальність і передбачення, які, як ми вище переконались, входять до конотації слів *знати* й *правда* вже у Софокла.

Слово *знати* зустрічається у творі Л. Українки 12 разів, слово *правда* – 41 раз і слово *неправда* – 13 разів. Вони цікаво обігруються в розмові між Кассандрою та Андромахою:

К а с с а н д р а
Ох, Андромахо, як я палко прагну,
щоб не були мої слова правдиві!

А н д р о м а х а
Якби ти тільки їх не вимовляла
і не труїла нас, то й не було б
лихої правди. Не згасав би дух.

Епітет *лихий* позначає тут ефект, який справляють на людей пророцтва Кассандри, розкриваючи трагізм її становища як людини, яка *знає* те, що інші, на своє щастя, не знають. Зрештою, це та сама «лиха правда», пізнання якої згубило Едіпа.

(Продовження на 8 с.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2021 – рік Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

«КАССАНДРА» ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА «ЕДІП-ЦАР» СОФОКЛА

(Продовження з 7 с.)

Тільки що у творі Софокла ішлося про збагнення істини, пов'язаної з виконанням вироку долі, а в Лесі Українки йдеться про передбачення того, що доля приречена на майбутнє. Думка про несумісність між знанням майбутнього і звичайним людським щастям виражена афористично в розмові між молодого рабинєю Креузою і Кассандрою:

Креуза

Се правда, владарко! Щаслива жінка,
що може про свого чоловіка
таку сказати правду.

Кассандра

Правда і щастя!

Як легко ти парусь їх, Креузо!

В даному разі використаний звичний у творах письменниці прийом анадиплози, який полягає в повторенні слова, яким завершувалось попереднє речення або рядок на початку наступного. Сценічна ефектність його полягає в тому, що співрозмовники вкладають різний смисл у вжиті ними слова (стилістична фігура *діафори*). Ідеться про слово *правда*, яке вживається Креузою з його поточним, буденним значенням, як визнання вірності якогось твердження, тоді як для Кассандри це слово має цілком інший смисл, це правда про людську долю, це той грізний *погляд долі*, якого звичайні смертні не в стані переносити, волюючи жити в ілюзіях, у безпідставних надіях, що завтрашній день буде кращим від вчорашнього.

Багатозначне вживання слова *правда* має на меті у творі Лесі Українки протиставлення один одному різних підходів до глибоких істин людського життя, отже й різних людських характерів. Тому семантичний аналіз є найвірнішим методом проникнення у «замкнений світ» ідей цього твору.

Спробуємо його прикласти до сцени, на основі якої видатний український літературознавець О. Білецький намагався розшифрувати сенс твору. Йдеться про шосту сцену, сцену розмови між Кассандрою і Геленом. Зупинимось на моменті, коли Кассандра докоряє своєму братові, що він віщує, хоч боги йому не дали хист передбачати майбутнє:

Кассандра

То нам порозуміться дуже тяжко.
Але скажи, як можеш ти прилюдно
казати: «Бог мені відкрив... я бачив...
я голос чув таємний», – коли то
неправда все?

Гелен

Знов *правда* і *неправда*!

Лишім оці слова, нема в них глузду.
Ти думаєш, що *правда* родить мову?
Я думаю, що мова родить *правду*.
А чим же нам таку назвати *правду*,
що родиться з *брехні*? Чи ти ніколи
не бачила такого народження?
Я бачив безліч разів. Слово плідне
і більше родить, як земля-прамати.

Кассандра

Але ти сам казав: «Роблю, що треба
і що корисно, що почесно». Нащо ж
потрібно удавати віщуна?
Хіба корисно то, хіба почесно?

Слово *неправда* вживається Кассандрою для того, щоб підкреслити нечесність, аморальність Гелена, оскільки для Кассандри найперший обов'язок людини – бути чесною. Цей підтекст відчувається Геленом, тому він і прямо замінює його на *брехню*. З його погляду, однак, Кассандра невірно бачить співвідношення між людиною і долею. Людина своїм словом може змінити хід подій, отже доля не є всесильна. Для нього слова *доля* і *правда* не є синонімами. Саме віра у свободу волі людини примушує його виступати проти фанатичної правдивості Кассандри. Кассандра не заперечує можливість існування такої правди, яка є витвором людини. Але вона може перемагати тільки на мить. Остаточна перемога належить вищій правді, присуду долі. Тому й питає вона Гелена, який дає їй приклад такої моментальної правди: «Чи надовго, брате?». І наступні події виправдовують її скептицизм.

Наталя Кузякіна, один з найбільш проникливих дослідників української драматургічної спадщини, цілком слушно критикує погляд Білецького, згідно з яким смисл п'єси полягає в перемозі високої мо-

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2021 – рік Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

ральності Кассандри над аморальністю прагматика Гелена, показуючи негативні результати, до яких привело запровадження цієї концепції в сценічних постановках твору:

«Героїзація Кассандри в такій логіці спектаклів викликало дивне враження. Коли глядач дещо звільнився від особистого чару актрис (Ю. Ткаченко та Т. Мірошниченко), і виникло питання, в чому ж полягає перемога Кассандри і яка в неї була правда, то відповідь, як в задачнику по арифметиці, була лише одна: в тому, що Троя загинула. Кассандра сказала – так і вийшло. Але ж п'єса Лесі Українки написана по законах вищої математики, в ній панує інше сплетення думок, однолінійна відповідь тут неможлива».

Справді, дискусія між Кассандрою і Геленом не зводиться до викриття аморальності брехні. У ній ідеться про глибокі філософські питання: про провіденціальність ходу подій, про співвідношення людини й долі, і лише якщо так її зрозуміти, то вона набуває значення центрального епізоду п'єси. Коли ж зрозуміти однобічно значення слова *правда* в цьому діалозі, то це неминуче веде до недостатнього поглиблення смислу твору, який, як в усіх значимих творах, багатоступеневий.

Н. Кузякіна протиставляє інтерпретації О. Білецького свою власну, згідно з якою Л. Українка йшла по лінії психологізації міфу. Дослідниця висуває на перший план внутрішню дилему героїні, про яку згадувала сама письменниця в листі до Ольги Кобилянської 27.III.1903 р. Ця дилема заключається в непевності Кассандри у тому, чи її слова залежать від подій, чи події від її слів, чи вона справді може вплинути на хід подій, і тоді краще буде їй мовчати, щоб не викликати лихо.

Звичайно, і психологічна інтерпретація твору має певну підставу, але нам здається, що надмірно наголошувати на ній не слід, і що слова Н. Кузякіної про те, що «трагедія розгубленості» Л. Українки написана про параліч енергії мужньої жінки, так само не розкривають найглибший смисл п'єси, як і визначен-

ня її О. Білецьким як «трагедія правди». Все ж, така інтерпретація краще розкриває внутрішню динаміку п'єси, ніж інтерпретація О. Білецького. Н. Кузякіна зазначає: «Найбільш трагічному» протиріччю підпорядкований рух усіх восьми сцен «Кассандри». Наростаюча розгубленість героїні в її віщуванні біди (загибелі Трої) диктує внутрішній рух сцен, але властиво драматичної боротьби, у традиційному значенні слова в п'єсі немає. Поетеса воскрешає в «Кассандрі» структуру античної драми, в якій часто головним був не розвиток дії, а зображення страждання, що впливало в готової катастрофи, причини якої залишаються за рамками трагедії».

Василь Лучко. Кассандра
Ілюстрація до твору Лесі Українки

На нашу думку, виявлення глибинних зв'язків твору Л. Українки зі структурою античної драми не служить гіпотезі дослідниці. Справді, якщо причини страждання героїні обумовлені не її характером, а катастрофою, тобто подіями, які є наслідком здійснення вироку Мойри, то психологічний аспект твору не може бути вирішальним. Зауважимо, до речі, що вже Арістотель вказував на те, що розкриття рис героя не становить головну мету трагедії, в якій насамперед показані причини щастя або нещастя людини.

У такому разі більш результативним буде підхід до твору, підказаний у цій же статті Н. Ку-

зякіної, а саме розкриття його відношення до міфу не у смислі його психологізації, як вважає дослідниця, а в смислі його розуміння як «позачасова схема».

Адже, яку б ми не використовували методологію, кінцевим етапом нашого екскурсу стане міфічний образ «сліпої Мойри», тобто рухомий символ, в якому греки спробували схопити смисл світобудови й відношення людини до світових законів.

Вище ми намагались довести це сучасним методом структурно-семантичного аналізу. Надалі звернемось до більш традиційних, історико-літературних методів.

(Далі буде)

Володимир АНТОФІЙЧУК

«ПОВІСТЬ СЯ СКІНЧЕНА В КИМПОЛУНГУ НА БУКОВИНІ...»

(На вихід восьмого тому Ольги Кобилянської)

У чернівецькому видавництві «Букрек» побачив світ восьмий том із десяти томного зібрання творів Ольги Кобилянської. До нього вперше в повному варіанті увійшов роман «Апостол черні», який має тривалу історію написання та публікації.

Як свідчить сама письменниця, «повість ся, „Апостол черні“, скінчена в Кимполунгу на Буковині 12 марта 1926, а вирізьблена через довгі перепони не з моєї вини аж 25 жовтня в Чернівцях 1929». Однак ця авторська ремарка потребує певних пояснень. По-перше, відповідно до критеріїв сучасної літературознавчої науки твір за його жанровими ознаками слід ідентифікувати як роман¹. По-друге, над «Апостолом черні» Ольга Кобилянська працювала до і після зазначених нею дат.

Ще під час Першої світової війни письменниця почала збирати матеріал для свого найбільшого епічного твору. Тоді ж, за свідченням професора Василя Сімовича, вона активно розробляла образ головного героя² і, очевидно, планувала основні сюжетні лінії роману. 12 березня 1926 р. було завершено перший варіант «Апостола черні», а з жовтня 1926 р. його почав друкувати празький журнал «Нова Україна» і до квітня – червня 1928 р., останнього свого числа, опублікував тільки 162 сторінки твору. Паралельно з цим Ольга Кобилянська продовжувала працювати над удосконаленням тексту роману й наполегливо шукала різних шляхів для його оприлюднення. Після кількох невдалих спроб уперше «Апостол черні» вдалося опублікувати двома окремими томами тільки в жовтні – листопаді 1936 р. завдяки старанням львівської газети «Діло». Однак це видання має суттєвий недолік: текст твору було скорочено удвічі, що в багатьох відношеннях призвело до втрати пер-

вісної композиційно-сюжетної стрункості роману, порушило послідовність у викладі подій і поведінці персонажів тощо.

Основними причинами скорочень, часто-густо поспішних, неохайних і навіть брутальних, було, мабуть, те, що видавці економили кошти, а швидше всього намагалися уникнути нападок з боку польських шовіністів за різку критику їхньої політики та проголошені в романі ідеї самостійної України. Більше того,

інколи складається враження, що ті епізоди, в яких ідеться про український патріотизм, українську державність, боротьбу українців за свою незалежність, хтось наче навмисне вилучав. На жаль, львівську редакцію «Апостола черні» 1936 року без урахування його рукописного варіанта повторили фактично всі наступні перевидання твору. І ось нарешті у восьмому томі найповнішого на сьогодні десяти томного зібрання творів Ольги Кобилянської повністю враховано той текст роману, який хотіла бачити сама авторка.

Роман «Апостол черні» позначений роздумами про виховання нового покоління українців, здатного здобути й захистити Українську незалежну державу. Перша роль у цій надважливій справі, як акцентує письменниця, належить родині. Устами Максима Цезаревича, батька головного героя твору, вона проголошує: «Виховуючи свої діти, ми мусимо не забувати, що ми їх і для України виховуємо. А вона потребує іншого, як досі, *чоловіка, іншу жінку*» (Тут і далі підкреслення О. Кобилянської. – В. А.). Виснажливою працею годинникаря Максим старається заощадити хоч якийсь гріш, що призначатиметься для найвищої в його розумінні цілі: «Для дітей своїх, для *України* своєї маленької, в чотирьох стінах замкненої з тугою в молодім сер-

¹ Див., наприклад: Мельничук Я. На вечірньому прузі: Ольга Кобилянська в останній період творчості (від 1914 р.) Чернівці: ВД «Букрек», 2006. С. 149 – 150.

² Див.: Вв [Сімович В.]. Ольга Кобилянська не живе. *Львівські вісті*. 1942. 29-30 березня. С. 3.

ці вирватися на волю, на ширину, не в лахмітті старечини, а в блискучій одежі, як будучим горожанам своєї будучої країни пристойть».

На потребу всебічного національного виховання дитини неодноразово вказує письменниця. Одна з її героїнь, помираючи в молодому віці, просить свою родичку «заступити їм матір, доки сягала її влада як родички, до того ж плекати в них, як вже не в синах, то бодай у доньках, а може, і внуках, любов до матірньої української мови, до свого народу, не вирікатися його, не робити йому сорому ганебними вчинками, а надто безхарактерністю ради матеріального здобутку».

Свої думки про ідеал новочасного українця Ольга Кобилянська найповніше втілила в образі Юліана Цезаревича, який з дитинства виховувався за принципом: «Не цурайся свого і не бажай чужого». На цій основі він виплекав у собі загальноприйнятті в усьому цивілізованому світі риси: освіченість, фізичну й духовну досконалість, благородство, чесність, відданість своєму народові, жертвовність заради загальнонаціональних інтересів. Усі його помисли підпорядковані одній меті – здобуттю Україною незалежності. Заради цього він відмовився від сану апостола черні і став апостолом меча, тобто військовим. Тепер він думає, що радо учив би «лиш свого українського жовніра», щоби «сей знав, за що дає життя, що є ідея батьківщини, рідна мова, рідний край і „свій садок“, у котрім був би він свобідний на всю душу, на все діло».

Найкращими і найвищими людськими якостями наділена й Дора Вальде. Її корені пов'язані з давнім польським родом. Але від батьків-українців, які передчасно померли, вона успадкувала потяг до українського світу. Тому ще маленькою, із дитячим завзяттям відстоює свою національну позицію перед грубим випадом свого дідуся Альфонса Альбінського, запеклого польського шовініста і ворога всього українського. Поступово під впливом родини Цезаревичів Дора зміцнює свої національні почуття і стає активною учасницею української справи. Вона відмовляється від поїздки до Швейцарії, подарованої дідусем, а зекономлені кошти відкладає на національні потреби. При цьому каже: «Наша Швейцарія буде над Дніпром лежати й буде називатися Київ». Вона твердо переконана у здійсненні свого передбачення і власну життєву долю хоче пов'язати із людиною таких же поглядів.

Важливе місце у розвитку основної колізії роману посідає образ Еви, доньки українського священни-

ка Івана Захарія і внучки Орелецької, представниці польського роду Альбінських. Дівчина мріє стати лікаркою, щоби «жити для нещасних і для праці». Але під час навчання у Швейцарії вона різко змінює свої погляди і стає на ганебний шлях зрадництва й запроданства. Спочатку вона зраджує свого нареченого Юліана Цезаревича, відтак під впливом бабусі Орелецької, яка обіцяє віддати їй у спадок свій маєток, відвертається від батьківської віри, свого українського походження і виходить заміж за поляка Каву. Вражений її несподіваним вчинком, Юліан тяжко переживає: «„Ева!! Ева!“, – скричало щось у нім і стиснуло болем за серце. Вона зрадила його. Він через цілий час купав її у своїй любові, мов у золоті, а вона зрадила його з собакою-противником». Юліан підтримує й о. Захарій, сприймаючи поведінку доньки як національну зраду: «Ева віддалася нашим противникам. Що вдієш?».

Але зрада нареченої не зламала Юліана: «На питання покійного о. Захарія по розлуці з Евою, що він тепер зробить, він відповів рішуче, що йому меча треба. І він говорив правду. Лиш одно не дає йому задоволення в його фаху: що він хоч перейшов на „апостола меча“, він не має можливості вчити й виховувати свого мужа. Самостійна Україна – от за чим важить його душа. Яка вона буде?».

У важкі хвилини життя Юліанові Цезаревичу надійним другом, помічницею і коханою стає Дора Вальде. Але шлях для щастя треба було ще здобути у важких перемовинах із Альфонсом Альбінським. Той не дає згоди на шлюб Юліана й Дори, беручи до уваги не так соціальний стан Цезаревича, як його національність. Категоричний у своїх міркуваннях, він заявляє: «Так, пане Цезаревичу, прийміть на остаток ще й се до відомости, що *не офіцер, а українець* не дістане моєї внуки даром».

Стурбований наміром закоханих, Альбінський наводить різні аргументи, щоби Юліан відмовився від думки про одруження з Дорою. При цьому під виглядом переживань за долю внучки як ймовірної дружини військового, він запитує Юліана, що станеться з його родиною, коли той у випадку війни загине. На що Цезаревич твердо відповідає: «Може, виросте з моєї крові яке зілля, з якого нап'ється хтось хоч одну крапельку й унаслідить по мені триб і любов до праці й борні, приміром, за існування нашої національності, політичної самостійності, за нашу велику землю *Україну*».

(Продовження на 15 с.)

Іван КІДЕЩУК

ТАРАС ШЕВЧЕНКО: «ХУСТИНА» ЯК СИМВОЛ ЛЮБОВІ ДО УКРАЇНИ ТА ЇЇ НАРОДУ

(Продовження з № 323)

3. Символічна значеннєвість народної гідності, честі, мужності й слави козацької.

Щоб зрозуміти найбільше «лихо» і духовне навантаження та відношення українського народу до компанійців у Шевченка, можна згадати бідну вдову зі Св. Письма, що вкинула у скарбоню «дві лепти» милостині, про яку Ісус, дивлячись на пожертвування народу, сказав: «43. Істинно кажу вам, що та убога вдовиця вкинула більше від усіх, які кидали у скарбоню. 44. Усі бо кидали зі свого надміру, вона ж з убогства свого все, що мала, вкинула, увесь свій прожиток» (Марко 12, 43-44). Притча у Шевченка набирає переносного, символічного значення несподіваної метафори, тому що тут бідна вдова виряджає хлопця компанійця, закоханого в дівчину-сироту, з якою планує одружитись після Успіння Богородиці, – це їх єдина надія жити у щасті молодою сім'єю, але надзвичайна ситуація, необхідність рятувати рідну землю з-під ярма ворогів, стає почесною та важливою справою і для вдови, і для молодої пари, яка відкладає весілля. Для вдови віддати єдиного сина добровольцем у компанійці означало віддати все.

Опис звичаю супроводжувати мужніх компанійців набирає у Шевченка громадянської величі, бо у добровольці йшли не лише молоді, але й сімейні чоловіки, а ті, які відмовлялись, уважались в народі безчесними та боязливими. Вибір служити батьківщині та своєму народові був знаком великої честі й мужності для чоловіків, бо ж не даремно народна пословиця мовить: «Втратити честь – це багато, а втратити мужність – значить втратити все», і якраз цими якостями визначались зріст і падіння духовності людини, її гідності.

Проводи компанійця у похід матір'ю, сестрою, дружиною, коханою супроводжувались ще такими ритуалами, як напування коня «До зірничі із криниці» та спорядження жовняра: «Виносила зброю – шаблю золотую/ І рушницю-гаківницю», а кохані дівчата дарували «шиту шовками хустину,/ Щоб згадував на чужині».

З невигойним болем у душі оплакує поет гірку долю своїх земляків у їхній завзятій боротьбі за волю

проти своїх північних «побратимів»-християн та проти татарів і турків поган, які не лишали мирний народ жити за Божою волею, ні в минулому, ні сьогодні не лишають! На превеликий жаль, «Хустина» залишалася єдиним виміром незалежності й «слави козацької» за свідченням поета-пісняря: «Ой хустино, хустиночко!/ Мережана, шита./ Тільки й слави козацької –/ Сіделечко вкрити». Шевченківське ламенто над кривавою і жертвовною долею колись величній Гетьманщини, що зменшилась на «сіделечко» (кінного компанійця) набирає і в сучасності символічного значення, і все з тим же натяком на ярмо «старшого брата», що постійно топтав та ще й досі топче волю українців і розбудовує імперію Петра I на Україні!

Цей момент у ліро-епічному творі стає зав'язкою трагічних подій, які відбувалися в народі, і відкриває лаконічним синтезом Шевченка розвиток дії, кульмінацію та розв'язку трагічної долі українського народу. Драма дівчини-сироти, що ходить на могилу і даремно визирає коханого, зростає до третього літа, коли повертаються «стиха» компанійці траурною християнською процесією, якою віддається остання шана воїну:

Не дивися, безталанна, –
Везуть тобі лихо.
Везуть труну мальовану,
Китайкою криту.
А за нею з старшиною
Іде в чорній свиті
Сам полковник компанійський,
Характерник з Січі.
За ним ідуть есаули
Та плачуть, ідучи.
Несуть пани есаули
Козацькую зброю:
Литий панцир порубаний,
Шаблю золотую,
Три рушниці-гаківниці
І три самопали...
А на зброї... козацькая
Кров позасихала.
Ведуть коня вороного,
Розбиті копита...

Перед нами розгортається трагічна картина, змальована Шевченком поетом і малярем, картина всенародного болю й туги: «везуть труну мальовану/ Китайкою криту», «...в чорній свиті/ Сам полковник.../Характерник з Січі/ ...плачуть ідучи». На спорядженні загиблого воїна-героя – знаки запеклих боїв: «панцир порубаний/.../ А на зброї... козацькая/ Кров позасихала./ Ведуть коня вороного,/ Розбиті копита...».

Героїчний епос українського народу надихнув Великого Кобзаря на створення стислої пісні-думи про смерть безіменного героя, що пожертвував своїм життям за кращу долю вітчизни й знедоленого народу. Відомо, що Шевченко спочатку назвав своїх героїв Іван та Катерина, але врешті вирішив виключити імена з поетичного твору, щоб узагальнити в ньому всі жертви народу, який терпить лихоліття і страждання, спричинені нахабними ворогами, що забувають про Бога та поневолюють мирних людей, для яких поет благав у Бога і Матері Божої сили, охорони, кращої долі та «благий кінець» після стількох життєвих мук:

Молюся, плачу і ридаю:
Воззри, Пречистая, на їх,
Отих окрадених, сліпих
Невольників. Подай їм силу
Твого мученика-Сина,
Щоб хрест-кайдани донесли
До самого, самого краю.
Достойно петая! Благаю!
Царице неба і землі!
Вонми їх стону і пошли
Благий кінець, о Всеблагая!

Тому вставні й окремі молитви та звертання, разом з переспівами «Псалмів Давидових» глибоковіруючого генія, мученика за правду, волю і кращу долю своїх земляків, займають найпочесніше місце в його «Кобзарі», написаному в невідривному зв'язку зі Святим Письмом, відкриваючи ще мало досліджену постать Шевченка-благальника в українській та світовій літературі.

Відмітимо, що у березні 2015 року о. Михайл Шевченків представив черговий результат своєї 20-річної праці – книгу «Бог і Шевченко. Як розуміти імена Божі та віру поета?», яка є продовженням по-

Опанас Сластіон, Проводи на Січ

переднього дослідження розлогої теми про Бога у поезії Тараса Шевченка «Бог Сущий у поезії Кобзаря» (Про реальність Бога та Його місце в поезії Тараса Шевченка). На презентації нової праці доцент кафедри філософії та політології Тернопільського національного економічного університету Михайлина Шумка наголосила, що: «твори Т. Г. Шевченка – як Молитвослов. Шевченка потрібно читати тоді, коли є спрага душі, і читати так, як спрагла людина п'є джерельну воду, і дорости до розуміння Шевченка поміж рядками...» (wupn.edu.ua/en/15285-bog-shevcenko.html). І справді, поет стає свіжою джерельною водою, що забезпечує людині фізичні й духовні сили її земного існування.

Біля зразкових історичних пісень і дум, закарбованих навіки в «Кобзарі», Шевченко продовжує, як ніхто інший, героїчний епос величної та скорботної історії українського народу, його життя у найглибших відлуннях долі, тому «Він – завжди з нами й у нас. (...) Шевченко, як явище, велике і вічне, невичерпний і нескінчений. (...) Він росте й розвивається в часі історії, і нам ще йти, йти до його досягнень» (Іван Дзюба та Микола Жулинський «На вічному шляху до Шевченка» [/http://litopys.org.ua/shevcenko101](http://litopys.org.ua/shevcenko101)).

Отож зичмо з вічного шляху до Шевченка за радою авторитетних академіків, черпаймо з його духовної невичерпності, його глибинних досягнень та порад, бо розуміємо нашого генія «Настільки, наскільки розумієм себе, свій час і Україну в ньому. Але щоб краще зрозуміти його як нашого сучасника, треба повністю осягнути його як сучасника людей, проблем суспільства XIX ст. Він сам приходить у наш день. Але і ми повинні йти в його час. Лише так між нами й ним буде глибше взаєморозуміння» (Там само).

Ярема ОНИЩУК

ДЕНИС ОНИЩУК: СПОМИНИ З ОЛІМПІАДИ

Олімпійські ігри були започатковані у Стародавній Греції ще в 776 р. до н. е. Спортивні змагання відбувались у честь Зевса в м. Олімпії. Сучасні спортивні змагання проводяться з 1896 р. раз у 4 роки, вони проходять у різних державах на всіх 5-и континентах, які символічно зображено на олімпійській емблемі п'ятьма різнобарвними колами. Хоч ще із самого початку під час проведення олімпійських ігор припинялись війни та встановлювались перемир'я, все ж таки деякі олімпіади (VI, XII, XIII) не відбулися через першу й другу світові війни, та незважаючи на це, їх порядковість враховується. Цього року відбудуться XXXII Олімпійські ігри у Токіо – столиці Японії. Ці ігри мали відбутися ще у 2020 році, але через пандемію Covid-19 були перенесені.

Для держав, які організовують Олімпійські ігри – це велика честь, як і для спортсменів брати в них участь – велика честь та гордість. Те саме можна сказати й про глядачів, яким щастить бути особисто там і спостерігати з трибун розгортання цих спортивних змагань. Про це, мабуть, мріють всі, хто захоплюється спортом і фізичним вихованням, а таких людей – безліч.

Мій батько, Денис Оніщук – викладач фізкультури, був також зацікавлений Олімпіадою і належав до тих, що бажали й мріяли про можливість побувати на цих престижних змаганнях. Йому таки пощастило здійснити свою мрію.

У серпні 1936 року в Німеччині, у Берліні, відбулись XI Літні Олімпійські ігри. Денис Оніщук, якому тоді було 35 років, дуже тішився, коли одержав паспорт і рушив поїздом до Берліна. У цьому йому допомогло і те, що тоді він уже був кореспондентом і писав до українських часописів, які друкувались у Чернівцях. Таким чином, це була не просто приватна поїздка, він їхав на Олімпіаду як офіційно уповноважений кореспондент. Разом із ним у Берлін їхали й кілька знайомих буковинських українців.

Усі вони були на Берлінському стадіоні та першої днини та слідували з трибуни разом із 120 тисячами глядачів за офіційним відкриттям Олімпіади. Після повернення Денис Оніщук описав свої враження про Олімпіаду, про подорож і взагалі про перебування у Німеччині, а головне у Берліні в репортажі-фейлетоні «На Олімпіаді» (11 підрозділів), який надрукував під

псевдонімом Панас Кущенко у Чернівецькому часописі «РАДА» (№ 12 – 18/1937).

Будучи обдарований спостережливістю і тонким почуттям гумору, Денис Оніщук написав цей репортаж з

гумором, часто вдаючись до іронії, головню стосовно внутрішньої та зовнішньої політики тодішньої Німеччини, її вождя-«фюрера» і тодішніх модерно-технічних винаходів, наприклад, про телебачення, яке в той час було на початку свого розвитку.

Щоб бути в дусі подій, пов'язаних з цьогорічними Олімпійськими іграми, пропоную читачам «Нашого голосу» уривки із репортажу «На Олімпіаді», а саме із підрозділів «На стадіоні» і «Телевізій».

НА СТАДІОНІ

(уривок)

...Приїхали. Народу – Боже, твоя сила. Звідки їх тут стільки набралось? – Спішімся, - кричу до своїх, - а то пропали наші місця, займуть другі. ... Коли б хоч за годину віднайти. Прибігаємо ближче. Справляють нас у якусь браму. Входимо, а там якийсь молодець у однострою. – Тільки кинув оком на білет і відразу показує на гору: - «Там ваші місця». Я тільки поглянув, і став, як укопаний. – Проходіть, проходіть, - підхочує мене одностроець. – То ж ваше місце там, де є вільне. ... Вже не пригадую собі, як витягнули мене знакоми на гору...

**Відкриття XI Літньої Олімпіади.
Олімпійський стадіон, Берлін**

...Коли б скоро починали, а то стає мені вже скучно. Вкінці питаюся якогось німця побіч мене. – Та ж бачите, – відповідає – що вже доходить назначена година. – Що година доходить, то я бачу, але коли піchnуть хотів би знати? – Як звичайно, – відповідає чомусь здивований німець, – піchnуть точно як зазначено. Говори собі своє, думаю собі. Та ж у нас нераз і по дві години доводилося чекати на ту «точно означену годину».

Ледве що я собі це подумав, як тут зриваються всі на ноги, витягають праву руку наперед і зі всіх кінців потрясає воздухом гримке: «Гайття, гайття!» Реву й я на ціле горло, та нишком обглядаюся. Відки це тут взяли коні, що так усі розкричалися на них? А тут німець хилється й шепче мені на вухо: – Бачите он того там по середині, в зеленім однострою? Це наш вождь, – додає гордо, – це його всі так витають: «Гайль Гітлер». Тю, думаю собі. От тобі й моє «гайття». Ще щастя, що ніхто не зрозумів, що я кричав, а то певно в поліції заночував би.

(«Рада», № 14/1937)

«ТЕЛЄ ВІЗ І Я» (уринок)

Другого дня йдемо на німецьку виставку. Чого там нема? Все, що тільки душа забажає. Там гримають з усієї сили величезним молотом по скляній шибі, а вона чомусь не розбивається. Там залізо, плуги, машини, літаки. Там телефони, фотографічні апарати, машини до писання, трубочки для глуховатих, далековиди, обув, сукно, одяги, збіжа. Там фільмом поучають, як пражити каву, там, як вино переціджують... та чого властиво там нема? Хіба можна те все вичислити? Та тож не виставка,

Олімпійський вогонь запалений – XI Олімпіада відкрита. Берлін, 1936

а ціле місто, що й заблудитися там можна. Блукаючи отак, з одного кінця виставки в другий, натрапив я в одному кутку на якесь збіговиско. Товпитись народ то й я собі туди. Приходжу, а там над дверми великими буквами написано «Телє віз і я». Цікаво, думаю собі. Це певне якась драматизована перерібка одної з казок Леоніда Глібова. Треба подивитися. Прийшов ряд на мене. Вхожу до середини, а там темно, як – ну як у ночі. За якийсь час дивлюся, на полотні спортовий фільм. Бігають, кидають ратищем, кулею... Хтось мені пояснює, що то видно все зі стадіону. Це там так тепер змагаються. Я вдаю, що вірю, хоч в думці вертиться мені: – «Говори собі, Паньку, та йди на село людей дурити»... А впрочім – хто його знає, може й правда? Бо недалеко від того місця я бачив ще такий телефон. Я говорю відси і бачу того що говорить з другої сторони. Боже, що то люди не повідумують?...

(«РАДА» № 15 – 16/1937)

«ПОВІСТЬ СЯ СКІНЧЕНА В КИМПОЛУНГУ НА БУКОВИНІ...»

(Продовження з 11 с.)

Вичерпавши всі аргументи й отримавши від Юліяна гідні його офіцерського звання й національної приналежності відповіді, Альбінський врешті хоче погодитися на одруження Юліяна й Дори, але ставить умову, відповідно до якої Цезаревич повинен зректися своєї національності, взяти прізвище Альбінського і стати вірним сином Польщі. На це офіцер-українець із гідністю говорить: «Як за часів Вишневецьких і Четвертинських, щоб густіше обтикувати палі українськими головами, пане завідателю».

Далі події у творі розгортаються за сюжетною схемою різдвяного оповідання, згідно з якою має статися диво. І воно стається – щасливі закохані

одружуються. Однак розпочинається війна, і Юліян Цезаревич вирушає на фронт. Завершується роман епізодом, який найвиразніше підкреслює його основну ідею:

«Коли Юліян Цезаревич приїхав одного дня додому, перші слова Дори були:

– А Україна?

– Вона є. І як ми самі її не запропастимо, то сповняться слова старого Гердера, що пророчив нам ролю нової Греції, завдяки гарному підсонню, веселій вдачі, музиці та родючій землі.

– Але ж ти став твердий, чоловіче, – усміхнулась Дора, глянувши на нього.

Він відповів їй теж усміхом:

– Твердий, але не для тебе. А коли я вже такий, то цього вимагає наша теперішня доба».

Своїм романом «Апостол черні», який нарешті вийшов із друку в повному варіанті, Ольга Кобилянська дає своєрідний заповіт українцям на побудову власної держави і виховання національно свідомих її громадян.

Володимир АНТОФІЙЧУК

ІЗ КНИЖКОВОГО ПОТОКУ – 2019/2020

Ковідна пандемія, що зараз бушує в цілому світі, наробила багато лиха. Вона не лише невідступно загрожує життю і здоров'ю людей, а й безцеремонно намагається зруйнувати будь-які контакти між ними. Внаслідок цього протягом майже чотирнадцяти місяців я не отримував жодної книжки, виданої Союзом українців Румунії. І ось нарешті (о, благо!) на моєму робочому столі – рівний стос із кількох книг, переданих із Бухареста. Вони представлені різними жанрами – поетичними, прозовими, публіцистичними й науковими. На хвили радісного відчуття від прочитаного у мене виникла ідея конспективного огляду тих книжкових новинок, тим більше, що до окремих із них я причетний як редактор, автор передмови й референт.

За традицією, належить розпочинати з поезії, яка на цей раз представлена лише однією книжкою – дебютною **збіркою Ірини Мойсей «Найкраща мама»** (2019). Вона адресована читачам дошкільного і молодшого шкільного віку, але, безперечно, буде корисною всім, надто ж батькам, які покликані першими відкривати своїй малечі загальноприйняті людські чесноти. Відтак до цього долучаться вихователі дошкільних установ і вчителі. Найважливіше, щоб у цій високій місії першість посіли почуття громадянського обов'язку перед своєю країною і гордість приналежності до конкретного роду і народу. Вважаю, що саме цими якостями передовсім і приваблює збірка Ірини Мойсей. Адже в ній багато повчального, такого, що спонукає кожного замислитися над тим, як би не відірватися від рідної гілки й не потрапити під дошкульний сміх і загальний осуд. Важливо, що письменниця робить це дуже тактовно й ненав'язливо, демонструючи при цьому високу мистецьку довершеність. З цього погляду найвдалішими видаються два твори – своєрідні притчі «Не цурайся свого роду!» і «Найкраща мама». У першому з них проводиться думка про найголовніші речі в житті кожного – триматися свого роду і берегти рідну мову, бо

...як зміниш свою суть

Станеш на непевну путь.

Ти нікому на догоду

Не цурайся свого роду.

*Що б не трапилось з тобою,
Залишайся самим собою.*

У другому творі возвеличується почуття людської гідності, а через поведінку малого совеняти, яке попри насмішки інших птахів зуміло відстояти власне переконання – рідна мама найкраща у світі, передано те найсокровенніше у житті кожного, хто має любов і повагу до свого й чужого, до себе й інших.

Надзвичайно важливо, що книжка Ірини Мойсей сприятиме також пізнанню дітьми довкілля, таємниць природи та її краси («Тук-тук-тук», «Веселка», «Як упаде з неба зірка», «Нічний гість» та ін.). Мова творів письменниці барвиста, багата на поетичні асоціації і, головне, доступна сприйняттю дитини, відповідна її внутрішньому світу, інтелекту та віковим особливостям.

Приваблює збірка Ірини Мойсей і своїм жанровим багатством. Тут і віршовані притчі, новели, оповідання, казки, байки, оповідки, «веселі задачки» тощо. Їм притаманні цікаво побудовані сюжети, лаконічно змальовані живі сцени, індивідуалізовані характери, вміння в малому показати велике, у буденному – незвичайне. А що найбільш важливо, письменниця поступово дає зрозуміти маленькому читачеві, що погано, а що добре, і в такий спосіб створює в його душі ауру добра, любові й людяності.

Впевнений, що «Найкраща мама» Ірини Мойсей матиме щедрю читачку увагу, активно сприятиме формуванню в душах малечі найкращих людських якостей, гідно увійде у скарбницю української дитячої літератури.

У контексті української літератури для дітей, що розвивається на теренах Румунії, слід відзначити нову книжку **Людмили Дорош «Крізь шпаринку – у світ казковий»** (2020). У ній спостерігається та ж тенденція, яку письменниця плекає від початку своєї творчості. Маю на увазі передовсім її проблемно-тематичне та жанрове наповнення. Так, у збірці «Пісенька дощу» (2006) виразно відчувається прагнення авторки поетичним словом допомагати малечі пізнавати таємниці природи за прикметами, які увібрали багатовіковий досвід народу, і в такий спосіб приви-

вати бережливе ставлення до довкілля. Але центральне місце в ній посідають прозові твори – оповідання й казки, сповнені розповідями про дивовижні пригоди, в яких виявляються найкращі людські якості: доброта, скромність, працьовитість, дружнє ставлення до тих, хто поряд, тощо. Саме в цих жанрах найповніше, на мою думку, розкривається талант письменниці, що й підтверджує її нова книжка, в якій по-філософськи майстерно розв'язується проблема взаємозв'язку мікро- і макросвіту, пізнання одного через сутність іншого.

Кожна історія Людмили Дорош – це веселі й сумні пригоди, в яких діють реальні й казкові персонажі, поведінка яких допомагає малим читачам і слухачам пізнавати світ у його дивовижній гармонії, отримувати відповіді на запитання про добро і зло. Слід відзначити, що в порівнянні зі своїми першими книжками письменниці значно додала в майстерності побудови фабули й сюжету, композиції, конструюванні часопростору, мовного оформлення тексту тощо. Водночас творцям літератури для дітей варто звернути увагу на те, щоби їхні оповіді тісніше пов'язувалися із викликами сучасної дійсності, тими гуманітарними (та й не тільки!) проблемами, які ставить перед людством наше сьогодення. Особливо повинно йтися про милосердя, ті морально-етичні цінності в міжособистісних стосунках, що їх відкрила християнська релігія, але від яких, на жаль, у масових випадках відходить теперішнє суспільство.

Серед найновіших видань, профінансованих Союзом українців Румунії, – чотири книги прози: «Терези» (2020) Юрія Лукана, «Передодень» і «Ранок» (2020) – перші два томи тетралогії «Свято» Корнелія Ірода і «Стижерети» (2020) Михайла Гафії Трайсти. Перші три подають у доповненому варіанті тексти раніше публікованих романів, які стосуються історії буковинських сіл.

Юрій Лукан (1935 – 2001) – автор трьох романів: «Терези» (1979), «Неважко крука вбити» (1982) і «Банальні ночі» (1985), об'єднаних спільним ідейно-тематичним змістом, сюжетно-композиційною побудовою, хроно-топом, системою образів тощо. Тож попри певну умов-

ність вони заслуговують на те, щоби іменуватися трилогією.

Роман Юрія Лукана «Терези», який відкриває трилогію, започатковує історію буковинського села Зарінок передвоєнного та воєнного періодів, героїзує вчинки місцевих жителів у смертельному двобої з окупантами й відстоюванні своїх людських прав на кращу долю. Інколи у благородному пориві віддати належне народним оборонцям письменник змальовує їх у романтичному стилі, підкреслює здатність героїв на самопожертву в ім'я перемоги над ворогом. Такими є, наприклад, лейтенант Бошкочану та його ординарець Йоніка.

Окремими епізодами роман Юрія Лукана нагадує радянські твори про партизанський рух, надто ж, коли йдеться про тактику боротьби народних месників, їхню відвагу й винахідливість у бою, ненависть до ворога, підкреслену масовість у мобілізації проти окупантів тощо.

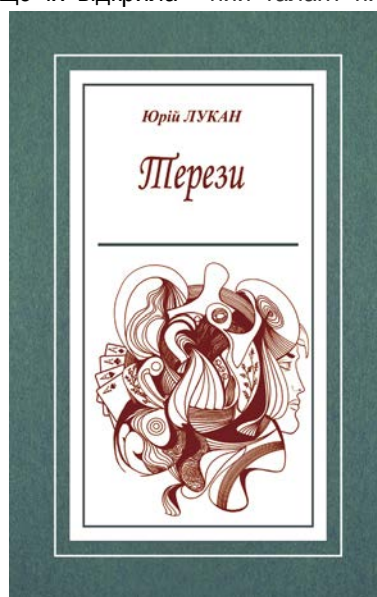
Та одне з найпомітніших і найважливіших з художнього погляду полягає, мабуть, у тому, що Юрій Лукан уміло моделює сюжетні лінії свого роману, максимально уважно ставиться до внутрішнього світу як усієї сільської громади, так і окремих особистостей, відповідно до життєвих реалій подає на всезагальне сприйняття вчинки своїх персонажів. А це вже свідчить про непересічний талант письменника, який невимушено полонить

свою інтригуючою розповіддю, подекуди забарвленою дотепним гумором і приперченою вдалим жартами та анекдотичними історіями.

Таким же щирим, відкритим душею, життєрадісним і доброзичливим запам'ятався мені Юрій Лукан і з наших двох зустрічей. Десь року 1996-го він виступав у Чернівецькому університеті, розповідаючи не стільки про власну творчість, як про здобутки української літератури Румунії. Удруге і, на жаль, востаннє я бачився з ним у березні 2001 року, коли ми у складі численної делегації їхали із Сучави до Негости-ни на Шевченківське свято. Тоді він довірливо ділився своїм невеликим

досвідом викладання української мови та літератури в Сучавському університеті.

(Далі буде)

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LXVII)

Літературознавство. 22. Дослідницькі напрямки.

17. Пропагування в Румунії оригінальної українськомовної прози.

5. Ступені й жанрові аспекти її становлення
та стильової диверсифікації

(Продовження з № 323)

У даній рубриці в попередньому числі «Нашого голосу» було розпочато представлення явища стильової диверсифікації оригінальної українськомовної малої прози аналізом гумористичного її різновиду, культивованого в Румунії двома представницькими авторами – Василем Цаповцем та Богданом Гедиміном.

Значну долю в явище стильової диверсифікації нашої малої прози внесли своїми творами *попутники* становлення українськомовної літератури в Румунії – представники старшого письменницького покоління, серед яких помітне місце посіла **Ірина Левинська**, уродженця (18 травня 1907 р.) містечка Рожнятів Івано-Франківщини, життя якої сповнене багатьох поворотних моментів: разом із родиною вона переїжджає в Долин, 1919 р. її батька французького походження Омеляна Трилле польська влада арештовує за участь у визвольному русі. Ірина Трилле навчається у львівській гімназії сестер Василіанок, в 1922 р. вступає до Українського таємного університету, в якому студіює історію й філософію. Зазнає короткочасного ув'язнення, після якого продовжує університетське навчання, закінчуючи його 1930 року, здобувши науковий ступінь магістра гуманітарних наук. Того ж 1930 р. одружується зі Степаном Левинським (відомим згодом у післявоєнній Румунії дописувачем до українських публікацій Румунії, якого також належалося б представити сьогоднішній читацькій публіці). Молодому подружжю доля «приписує» житейські поневіряння: спочатку перебування у Празі, наприкінці 1930 року – в Чернівцях, з 1935 р. – у молдавському містечку Рень, а з кінця того ж року – в Бухаресті. Тут у 1942-1943 р. Ірина Левинська закінчила повний курс

італійської мови й культури, а пізніше, в 1948-1950-х роках навчалася в інституті російської мови імені Максима Горького. Життєвий і творчий шляхи письменниці закінчилися у Бухаресті 8 липня 1990 р.

Як можна допускати хоча б на основі вищеподаного, доля підготувала для письменниці чимало вражень від побаченого й пережитого нею, і ці враження якоюсь мірою відлунювалися у її сприй-

нятих рефлексіях. Немале значення в постанні її творчості мала її читаність різновидною художньою літературою, здавалося б, польською. А, по-друге, в її творах наявне відлуння українського гірського побуту, легендарних міфічних уявлень та їхнього відгомону в душевному сприйнятті людьми повсякденних життєвих явищ. Отаким був контекст постання художньої літератури Ірини Левинської, літератури, відмінної від створюваної вихідцями з тутешнього українського населення Румунії.

Ірина Левинська дебютувала в молодості. У 30-х роках минулого століття друкувалася в журналах «Жіноча доля», «Нова хата», у газеті «Новий час», часто підписуючи свої дописи псевдонімами.

Твори, з яких постає справжнє її мистецьке «Я», появились на сторінках збірника «Обрії», починаючи з його першого числа (1981) та збірки прози «Живця» (1982), «Серця на грані» (1984) та «Літа молодії» (1989), друковані бухарестським видавництвом «Критеріон».

Проза Ірини Левинської просякнута ніжним, спокійним ліризмом із посиленою рефлексивністю та психологічним аналізом. Новелістичний сюжет часто розгортається на межі реального й уявного, письменниця не проводить між ними чітку межу. Так перехрещуються два, а інколи й більше, розповідних

планів, покликаних повністю показати насамперед психологічний образ персонажів, письменниця інколи не цурається і буденних життєвих сцен. У її прозі часто відчувається повія письма Ольги Кобилянської та Ірини Вільде. Зрештою ж, кожний з її персонажів – це чітко окреслена особистість з явно особистісними поглядами про життя.

Інший вповні самотній високохудожній супутник постання й утвердження українськомовної літератури в Румунії – це **Орест Масикевич**, якому теж довелося долати труднощі й пережити ряд поворотних моментів на життєвому шляху: народившись (9 серпня 1911 р.) в селі Неполоківці (зараз – Кіцманського району Чернівецької області), своє дитинство він провів у селі Шипшинці, де батько був дяком. Навчався в Чернівецькій гімназії, а потім в університеті. Був членом патріотичних товариств, у 30-х – першій половині 40-х років був серед членів буковинської еліти, друкувався в газетах «Самостійність» і «Час», журналах «Українська ластівка» та «Самостійна думка», був редактором сатиричного журналу «Чортополох». З 1936 р. був головним редактором чернівецької газети «Час». У 1940 р., з приходом Червоної армії на Буковину він емігрує в Румунію, пізніше повертається в Україну, стає комендантом Миколаєва, допомагаючи у важких обставинах місцевому населенню. У 1944 році знову емігрує в Румунію, де 1945 року енкаведисти викрадають його прямо на вулиці, після чого послідувала тюрма, заслання до Середньої Азії, звідки аж через десять років Масикевич – знову в Румунії, почергово перебуваючи в Тімішорі, Сінаї, Бухаресті, нарешті у прибухарестському містечку Буфтя, в якому придбав затишну серед родючих дерев хату з досить великою левадою, значну частину якої згодом було віднято під забудову житловими багатоповерхівками. У Буфті скінчився 1980 року його життєвий шлях. Після кільканадцяти років дружина-вдова на старість подалася до чернівецької сестри, а порожня хата, наче лишній привид, якимось-то способом ...зайнялась полум'ям, – і так жодного матеріального доказу перебування на цій землі Ореста Масикевича не осталося. Єдине, що залишилось після нього, – це надруковані в Румунії твори й багаті цікаві враження та спогади про його завідування своєрідним літгуртком у Сінаї, про цікаві

його виступи на засіданнях бухарестської української літстудії при Спілці румунських письменників, про знайомства й творче співробітництво з румунськими письменниками.

Як Ірини Левинської, так і Масикевичева творчість – зовсім відмінна від побратимів, уродженців Румунії. У ній розкривається дивний світ: з однієї сторони, він – начебто виписаний в традиційному руслі («Лист»), а з іншої – по-своєрідному загадковий («Спіткання»), алегоричний, напівпараболічний, із багатьма можливими понятійно-смысловими інтерпретаціями, з тонкою авторською спостережливістю нюансуванням художньої деталі, несподіваним розкриттям людської психології, драматичним сприйняттям життя. Читаючи оповідання «Лист», перед читачем, немов у краплі роси на сонці, розкривається клаптик життєвої історії не тільки однієї вдови, її родини, а майже цілої общини зі всіма її негараздами, але й сподіваннями, із материними клопатами, болем і наповчанням до сина. «Лист» – це своєрідний розтин сільської буденщини.

Орест Масикевич, хоча жив поряд з побратимами, дуже мало творив, взагалі описував пережите ним. У ним написаному (правда, не в усьому) відчуються ритмо-мелодійні відлуння творів розстріляного Відродження – Хвильового, Косинки, Яновського, Михайличенка, Епіка. Інтуїтивно-аналітичний підхід у зображенні життєвої канви наявний у друкованому в нас (1979 р.) творі «Коваль Макс». Масикевичу належить і посмертно друкована збірка прози «Ключ-зілля», яка заслуговує належного аналізу.

Орест Масикевич – ошадливо-вправний стиліст, його проза дуже чітко продумана, кожне слово по-скупуватому виражене, інколи таке ж скупе наголошення на конкретному факті. Суворо дотримуваний принцип конкретності в композиційному плані, драматичне обґрунтування явища смерті, передача людської психології через збуджуючу деталь, мінливість настрою. В Ореста Масикевича розмова ведеться на двоярусних паралельних смислово-понятійних рівнях, які рідко перехреснюються, але сугестійно творять одне ціле. У повісті «Коваль Макс» довгими зупинками над кожним рядком, а то й словом, автор розкриває сумний драматичний світ протиріч.

(Продовження на 20 с.)

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LXVII)

(Продовження з 19 с.)

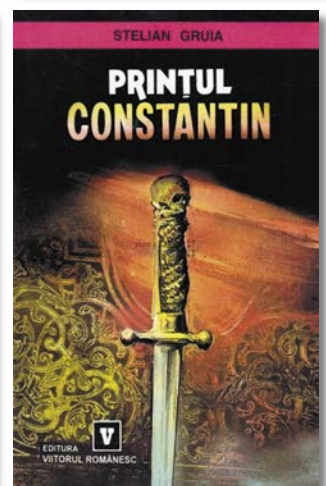
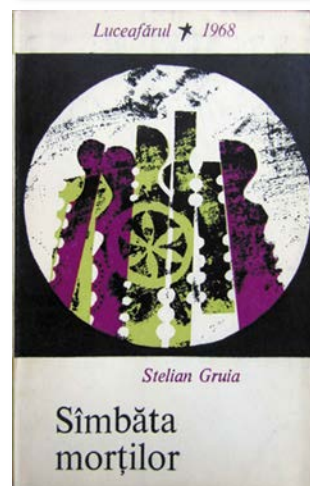
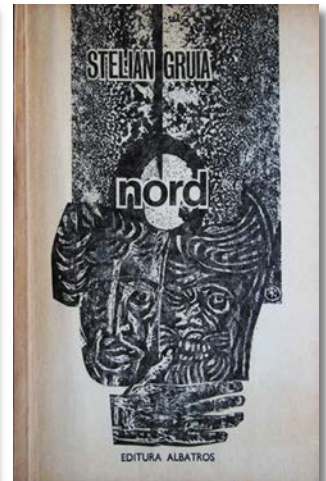
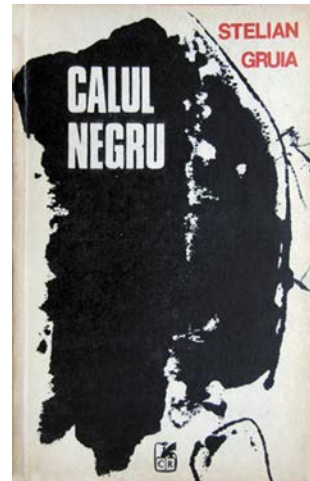
Побудована на картинах психологічних і душевних зривів архітектура твору набуває крайньої виразності дійсності реальної й дійсності уявної.

Не тільки *супутником*, але й важливим фактичним *співучасником* в утвердженні рідномовної художньої літератури в Румунії виявився Стеліан Ґруя Яцентюк, про якого мова була в одній із попередніх статей даної рубрики, а зараз я спробую проакцентувати його дії, заходи та помисли, які кінець-кінцем якимось-то способом обумовлювали зачатки диверсифікованого стильового утвердження оригінальної української літератури в Румунії. Як викладач літератури, він своїм вихованцям, серед яких було й чимало уроджених з божою «іскрою» творіння, не подавав лише знання зі свого предмету, а й постійно спонукував до писання літтворів майже батьківсько-опікунським тоном: «Дав я тобі перо в руки – то пиши!», як це й зараз ще пам'ятають колишні молоді, а зараз – уже письменники-корифеї. Дехто не без єхидної злоби відзивався на досягнуте Ґруєю: «Немає студента чи випускника українського відділення, який би... не писав». Злонамірені «оцінювачі» не розуміли просте явище: з-поміж маси початківців скоріше чи пізніше необдаровані самі «відсіються». А початківці, скільки б їх не було, завжди стають належною основою, на якій постають «верхи».

Свою благородну місію Стеліан Ґруя здійснював діяльністю керованих ним студентських гуртків – україністичних, на засіданнях яких представлялись й обговорювались студентські літературознавчі доповіді, або діяльністю керованого ним факультетського перекладацького гуртка, в якому шляхом аналізу здійснених студентами перекладів здійснювалось глибше проникнення меседжів літтворів паралельним їх прочитуванням, а, крім цього, – і пропедевтичне вникнення у секрети творіння художньої літератури.

Благородний намір Стеліана Ґруї здійснювався і діяльністю бухарестської української літстудії, якою він займався довгі роки, передавши її потім у надійні руки Івана Ковача. На засіданнях літстудії, які відбувалися в будинку Спілки письменників Румунії, були присутніми особи різного віку – вузівські викладачі, працівники редколегій, студенти, особи молодшого віку з провінції та ін. Інколи помітними поставали у дебатах непогодження «старших» і молодших в одному чи іншому питанні, що зараз

слід сприймати якраз як зачатки диверсифікованого розуміння літератури переважно тодішньої вузівською молоддю, належно сконтактованою із західноєвропейською літературною екзегезою.

Стеліан Ґруя подав гідний наслідування приклад стильової диверсифікації подвійним орудуванням у художніх творах мов української та румунської, виявившись найпродуктивнішим з-поміж побратимів і румунським письменником своєю збіркою «Sîmbăta morților» (1964) – «Провідна субота», збірками поезій «Baladele Arborei» (1977) – «Балади Арборі» та «Nord» (1977) – «Північ», романами «Calul negru» (1983) – «Кінь вороний», «Un an, o viață» (1986) – «Один рік, одне життя», «Printul Constantin» (1966) – «Принц Константін», есеєм про творчість молдавського поета Ґрігоре Вієру «Poet pe golgota Basarabiei» (1955) – «Поет на голгофі Бессарабії», і твором для дітей «Măgărușul năzdrăvan» (1991) – «Пустотливий ослик».

(Далі буде)

Антонета КРАЙНІЧУК-КІДЕША**ДО 80-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ**

ПИСЬМЕННИЦЬКІ РЕФЛЕКСІЇ ВАСИЛЯ КЛИМА

Літературна творчість – це лабіринт, вихід з якого дано знайти тільки обранцям долі.

Василь Клим

Село Негостину цілком справедливо можна назвати коліскою літературного і культурного життя українців Румунії, адже саме в ньому народилося чи не найбільше громадських і культурних діячів – українців Румунії.

Саме в цьому мальовничому і багатому на таланти селі 21 липня 1941 року побачив світло дня Василь Клим, син Константина та Анни.

Початкову семирічну школу закінчив у рідному селі, успішно склав вступні іспити до Серетської середньої школи (на українське відділення), яку також успішно закінчив. У десятому класі появились його перші спроби вираження любовних призначень у формах ліричного жанру, що спричинило визнання Василя Кліма його колегами як майбутнього великого українського поета, тим паче, що його віршовані твори почали друкуватись в українській газеті «Новий вік». Наскільки нам відомо, першим надрукованим твором 1957 року був вірш «За мир».

Василь Клим мав намір вступити до філологічного факультету, на українське відділення, але через те, що його батько не «записався до товаришії» – початкової форми колгоспу, – його заява була відхилена. Тоді вступив до дворічного технічного училища переробки целюлози та паперу в м. Сучаві, закінчив його та протягом року працював техніком на місцевому заводі.

У той час при Сучавському будинку культури діяв ансамбль пісні й танцю ім. Чіпріяна Порумбеску. Взявши участь у конкурсі молодих талановитих танцюристів, Василь Клим вступає до ансамблю, у якому працюватиме понад десять років і, зазнавши великих успіхів, отримає звання майстра-хореографа.

У 1970 році вступає на російське відділення філологічного факультету Яського університету, де стає наставником студентського танцювального колективу, а на канікулах засновує – вперше в Негостині – сільський танцювальний колектив, з яким успішно

бере участь у повітових та міжповітових фестивалях самодіяльних гуртків.

Після закінчення факультету працює викладачем російської мови в ліцеї міста Дорохой Ботошанського повіту. І тут засновує танцювальні колективи, активно розгортає культурну діяльність, що привертає увагу місцевих держкерівників у галузі культури, і йому пропонують посаду директора будинку культури, на яку Василь Клим погодився і пропрацював на ній аж до виходу на пенсію.

У 1969 році одружився з Корнелією, молодою спеціалісткою Сучавської державної друкарні, з якою привели у світ трійко прекрасних діточок: Себастьяна, Анну-Тетяну та Катерину-Василіку.

Протягом усіх цих років здобуття життєвого та суспільного щаблів, Василь Клим не забував рідне українське слово, читав багато української літератури, як класичної, так і сучасної, як зарубіжної, так і з Румунії. Але, найголовнішим було те, що не покидав перо.

Вірші почав писати під «натхненням» однокласниць-муз, але йому здавалося, що ці «мученицькі» пориви вичерпали його силу шукання великої поезії, або переконався в тому, що його творчий шлях веде до іншого лиману. І так, Василь Клим починає шукати отой свій лиман, і знаходить його у прозі, а першими його стежками стали поетичні новели – у літературному альманасі «Серпень» (1964) з'являються новели «Цієї весни я неодмінно закохаюсь» та «Пісня», котрі пробудили в ньому справжній потяг до прози і, так би мовити, встановили той напрямок його літературної діяльності, у якому Василь Клим виявить себе як один із найталановитіших авторів короткої прози.

Фахове заняття, художня та громадська діяльність, безперестанно створювали умови для пізнання людини, головно молоді, збагачували життєвий досвід і, таким чином, давали підґрунтя для майбутніх можливих сюжетів його прози. Прочитана література допомагала йому наводити порядок у цьому безмірному життєвому накопиченні, тож крокував він нелегко, але впевнено, до вершин своєї «художньої гори».

(Продовження на 22 с.)

ПИСЬМЕННОЦЬКІ РЕФЛЕКСІЇ ВАСИЛЯ КЛИМА

(Продовження з 21 с.)

У своїх одкровеннях Василь Клим завжди твердив, що «прологом» його творчості було «рідне село». Якщо прочитати твори Василя Кліма і якщо пізнати село Негостину, негостинців з їхніми звичаями та обрядами, піснями, побутом та заняттями, то не можливо не збагнути, що рідне село було не тільки «прологом» його творчості, але й «сюжетом» і «епілогом» у цілому. Сам же письменник зауважував: воно ж «виписило в мені душу, „озброїло” потягом до всього ніжного й прекрасного, ставши моїм першим джерелом натхнення»¹. Образи природи такої мальовничої Негостини часто виринають у його творах, приваблюючи читача. І справді, немає у В. Кліма новел про міста, арена, на якій розгортаються події, – завжди село, а головний герой – роботяща та чесна людина. Підтверджують цю думку і слова С. Ткачука: «Тематика його [В. Кліма] творів різноманітна. Все ж таки, в центрі уваги перебуває село – не поза часом і простором, а з його давниною, сьогоденням і майбуттям, з його обрядами та звичаями, життям людей з їхніми турботами та морально-естетичними проблемами»².

Письменницький доробок митця розділимо на дві значущі та взаємопов'язані частини: поезія й проза. Такий банальний поділ дає змогу систематизувати внутрішній творчий «лабіринт» В. Кліма й відшукати місток до розуміння ключових особливостей прози автора.

У вже згаданому інтерв'ю В. Клим наголошував: «Перші поетичні спроби були проявом не раціональної свідомості, а просто вилиттям внутрішніх емоцій. Навіть тоді я не вважав їх повноцінними. Поштовх до поезії був зумовлений самою дійсністю [...] З прозою було трохи інакше: після виснажливих «мук» на «ниві» поезії, шукав тихого лиману».

Щодо перших уже згадуваних новел, які появилися в альманасі «Сerpень» письменник у тому ж інтерв'ю зізнається: «З появою в ньому моїх новел [...] я вперше відчув справжній потяг до прози. Якось відразу здав собі справу, що в мені зберігається вдосталь духовних і художніх сил, щоб взятися за прозу, хоча в перших спробах були явні ремінісценції поезії, бракувало особистого виробленого стилю і форми [...]. Я здав собі справу, що мені потрібно набувати життєвого досвіду, підіймати свій культурний рівень [...]. Надії були, ждав свого „відродження»».

Письменницька скрупульозність і самокритичність «шліфувала» твори В. Кліма, творила цінне й багатогранне полотно. Кожна його збірка – це виплекане художнє явище, елементи якого завжди взаємопов'язані, кожна книга – новий виток творчості письменника, нові ідейно-художні обрії, різноманітність яких вражає і захоплює. Тому не доцільно класифікувати прозу митця за ідейно-тематичною забарвленістю, таке поводження з його текстом розсіло б те неповторне враження, яке справляють його збірки на читача.

Цікаву думку фіксуємо у М. Корсюка, автора передмови до збірки **Біла карточка** (2009): «Здається, що про Клімову прозу легко писати, бо він начебто дотримується класичної сюжетної побудови своїх оповідань. Та це тільки на перший погляд, бо проза Василя Кліма завжди інтригуюча, мінлива у своїх живописних переливах, мов розбурхане під сонцем хвилююче море. Насамперед у композиційній площині, в ракурсах, у творенні неповторних характерів»³.

1978 року виходить друком збірка **Гора**, яка містить мікророман, що дав назву книзі, кілька оповідань та новел. Історію появи цієї книги В. Клим розкриває у згаданому інтерв'ю для газети «Наш голос»: «Я штурмував *Гору*, ще будучи студентом. Я «ліз» по ній поволі, невпевнено, часто спотикаючись і, хоча я глядів усе вгору, її вершини не міг бачити. Сама концепція твору завдавала чимало клопоту: поєднати символіку з живою дійсністю, і щоб таке поєднання стало для читача достовірним. Потім – будова твору, «шикування» планів; один із критиків зауважив, що саме в це мені вдалося. Та хоча в літературній критиці *Гору* було схвалено, (книжці присуджено премію Спілки письменників Румунії за дебют у прозі), я все-таки вважаю, що вершини художньої «гори» я ще не досяг; так само, як і герой цього твору, тільки прагнув до неї».

Герой роману *Гора* не просто прагне дійти до вершини, він не може її відшукати, а через це губить себе. Містичний острів «Ексцельсіор» ототожнюється з істинним *Я* героя, у пошуках якого він блукає між минулим і теперішнім. Свій задум автор твору втілює за допомогою кількох сюжетних ліній, одночасно розкриваючи перед читачами історію маленького Максима та вже дорослого неспокійного Макса. *Гора* у творі – ще одна дійова особа, що незримо приносить корективи в життя кожного з героїв. З нею ведуть діалоги, до неї прислухаються. І хто знає, чи вона просто ціль, звичайна вершина, якої хочеться досягти, чи вже життєва необхідність, частина ества Андрія та його сина Максима.

¹ *Прологом до моєї творчості було рідне село*. Інтерв'ю з письменником Василем Климом // *Наш голос*. – 1992. – №2(10). – С.7.

² Клим В., *Райдуга блискавиці*. Бухарест : Видавництво Мустанг,

2001. – С. 7.

³ Клим В., *Біла карточка*. Бухарест: Видавництво RCR Editorial, 2009. – С. 6.

В. Клим зобразив героїв із неспокійними серцями, які не хочуть, чи вже не можуть насолоджуватися тягучим спокоєм. Їм треба досягати щоразу нових «вершин», у цьому сенс їхнього життя – у постійному русі. Автор так вдало передав терзання неспокійних душ, що нам залишається тільки спробувати досягнути безмежжя їх поривань, бо так можемо збагатитися самі, розширити межі власного сприйняття світу. Найяскравіше почуття «вічного пошуку» автор передав у новелі *Зона*: «...Вже поривається стрімка уява у незвідані простори, які я так часто бачив у своїх далекосяжних мріях. Як добре було там, внизу. Замкнись у тому райському куточку і забудь про все. Ні, замало. Занадто простора і містка людська душа, щоб вже раз насититись, вона все шукає і шукає нових світів. І так шукатиме безупинно, аж поки не пролунає оте грізне і віковічне: «Досить, зупинись, дальше немає дороги»⁴.

Новели збірки *Гора* немов доповнюють задум автора: досягнути вершини будь-якою ціною. У кожного ця вершина своя: чи то омріяна перемога, хай навіть ціною власного життя (*Танцюрист з Маямі*), чи то суботній похід до сім'ї, якого так чекає звичайний робітник цеху (*Тодірко*), чи бажання насолодитися натхненним почуттям закоханості (*Цієї весни я неодмінно закохаюсь...*), зробити лавку для втомленого подорожнього (*Старий і лавка*), чи вчитися, незважаючи на життєві негаразди (цикл *До світла*).

З-поміж творів збірки вирізняється новела *Розстріляне небо*, у якій автор зображає всю жорстокість післявоєнних буднів. Звичкі до воєнної техніки діти неодноразово використовують її у своїх іграх. Один із забутих снарядів стає причиною смерті одного з дітей. Війна навіть після закінчення все ще тягне пазурі до здавалося б світлого майбутнього, затьмарюючи надії на краще життя.

Через кілька років з'являється роман *Сонце і земля* (1980). Після тріумфальної *Гори* цей твір не справив належного враження. В. Клим згадував: «Невдовзі після появи *Гори* я взявся за роман, у якому хотів використати автобіографічний матеріал [...]. В романі я хотів «розмахнутися», відобразити соціальний конфлікт певного історичного пейзажу, торкнувшись головним чином пласту селянства, і вже в цьому контексті розвинути долю головного героя. На жаль, поступово головний герой відокремлюється від цього плану, автобіографічний елемент пересікає надвоє всю структуру твору, і звідси... розчарування критики, мабуть, і читача і, чому б не признатись, самого автора. І все ж таки...»⁵. Ключовими в романі

були, звичайно, образи сонця та землі. Навколо останньої й розгорівся основний конфлікт твору.

Устами головного героя В. Клим розкриває основну ідею роману: *Любийся життям!* – наказує людині сонце, а людина ніби й забула, що воно існує, вона тільки й тим живе, щоб ускладнити собі це життя. Для чого ускладнювати його? Невже задля добра людини? Поступово Ілько доходив до нового переконання: в житті головним є те, що ти *живеш*, що можеш відчувати красу життя, а все решта не має значення»⁶.

А от земля стала для Ілька не просто життям, вона заповнила всі його думки. Разом із кількома сільськими багачами він аж ніяк не мав бажання вступати в колгосп. Саме поняття колективного господарства викликало в ньому спротив: «...Землю я люблю, як свої очі, як я можу розлучитися з нею? Вона мені потрібна, як повітря, без землі я жити не можу»⁷. Розуміння, що йому доведеться ділити землю ще з кимось, пригноблювало героя, трансформувало, здавалося б, позитивного персонажа в гарячкову нестриману особистість. Любов Ілька до рідної землі, до сонця робить його відчуженим від життя з усіма його перипетіями. Село душить його: «Здавалося, ніби втік він із якоїсь тісної без вікон кімнати та, підвівши над собою погляд, подумав: скільки тут неба!»⁸. Водночас талановитий Максим, із його захопленням поезією, драматургією, навіть відірваністю від життя, абсолютно нормально сприймає крах своїх мрій. Після смерті батька він нікуди не втікає, а, навпаки, змирюється з обставинами й навіть налаштовується на позитивне майбутнє: «Цього дня Максим зрозумів, що для нього починається справжнє життя. Був певний, що це не була сліпа випадковість, що йому судилося не інакший, а саме такий, хоч і несподіваний, але свій, приречений долею, майбутній шлях»⁹. В. Клим начебто стверджує: у цього героя все буде добре, він справиться. Відчуття піднесення присутнє у всіх творах письменника, кожне закінчення – немов стимул до активної дії.

Коли героям творів В. Кліма важко, вони завжди шукають розради в рідних краях – тягнуться до села. Іван Карий висловлює позицію автора: «Село для мене зосталося «центром світу», як хтось прекрасно висловився, – солодко прицмокнув вуйко, – та тепер я повернувся до нього, знаєш, як направляються на своє кладовище, передчуваючи неминучий кінець слони»¹⁰. Таким зобразив село В. Клим – першопочаток і завершення всьому.

(Далі буде)

⁴ Там само. – С. 238

⁵ Прологом до моєї творчості було рідне село. Інтерв'ю з письменником Василем Климом // Наш голос. – 1992. – №2(10). – С.7.

⁶ Клим В., *Сонце і земля*: роман. Бухарест: Критеріон, 1980. – С. 37.

⁷ Там само. – С. 63.

⁸ Там само. – С. 132.

⁹ Там само. – С. 131.

¹⁰ Там само. – С. 45.

Василь КЛИМ

ФЮТУРТАВН

Густий смерековий ліс поволі витісняв його зі своєї глушини, немов непроханого гостя, зловісна тиша вганяла страх і передчуття неминучої небезпеки. За спиною ніби хтось невидимий наказав: «Тікай!». Вихором помчав навмання. Трощив під ногами сухий хворост, ламав голими руками колюче гілля високих кущів шипшини, які намагалися зупинити його і затиснути в тісному колі, а коли побачив перед собою клаптик вільного неба, то наче заспокоївся.

Опинився на губі рідкого проліску, оглянувся. Як він потрапив у цей моторошний здичавілий ліс, не міг здати собі справи: сам нечистий запроторив його сюди.

У долині виднілося містечко, незнайоме, як і ліс поза плечима. Знайшов стежку, спустився вниз. Зупинився перед першими будинками, розділеними вузькою брукованою доріжкою. Неймовірно: всі будинки одноповерхові, всі однаково схожі між собою, немов споруди-близнюки. Ось і перші зустрічні: літня жінка і старий, одягнені по-святковому. На ній довга-довга квітчаста сукня і біла зі синіми смугами кофта, на голові зелений чепчик. Старий – у широких сірих штанах, вовняному смугастому светрі й майже трикутному чорному картузі на голові. Помітили чужинця, зупинилися і зміряли його поглядом з ніг до голови, немов побачили не людину, а якусь ще небачену ними істоту. Він пройшов мимо, старий і стара плюнули йому вслід. Він зупинився, почав уважно себе оглядати – недоречний, непристойний у нього вигляд? Ні, все ніби в порядку. Хіба от, на ньому трохи роздуті на вильот штани й зім'ятий протертий піджак. Тоді?

Десь із глибини містечка почувся дзвін. Значить, сьогодні неділя, збагнув він.

Далі – ті самі будинки-близнюки, і тиша-тиша. Молодиця веде за руку хлопчика. На ній довга квітчаста сукня, біла зі синіми смугами кофта, зелений чепчик на голові. Хлопчик у сірих штанах, смугастому светрі й чорному картузику на голові. Дивина! Хлопчик торкнув молодицю рукою. Обидвоє сплюнули йому вслід.

На порозі будинку-близнюка до нього всміхається густо загримована баба. Напевне, оця вже не сплуне, ніби заспокоївся.

– Агей, чоловіче, – відкрила низку почорнілих зубів, – зайди, двері відчинені навстіж, ляжеш зі мною? Зможеш і переодягнутися.

Він не зупинився. Міщани гуртами йшли, мабуть, до церкви. І, дивно, наче зговорилися між собою: всі були зодягнені так само, як і люди, яких він зустрів дотепер. Ще кілька осіб плюнули йому услід, але це вже його не хвилювало. Горло пекло від спраги, хотілося їсти, страх, пережитий у лісі, ще не зник, тіло обважніло. Раптом почув дужий чоловічий голос:

– Гляди, Марафоне, – голий!

Регіт, за ним хльостке плювання. Він упав у відчай: з ким тут поговорити, як вивідати таємницю цього неземного клаптика землі? Хіба повернутися до тієї пожадливої баби? Ні, у жодному разі, треба ступати далі!

Нарешті будинок відмінний від решти, щось на зразок панського маєтку XIX століття, або, точніше, садиби Льва Толстого у Ясній Полянці. Над дверима вивіска: «Хто не працює, той не їсть». З відкритих вікон лине привабливий запах, аж паморочиться в голові. Треба увійти. А якщо плюнуть на цей раз таки в обличчя?

Несміливо відчинив двері. Розлоге приміщення, ряди столів, накритих чистими білими скатертинами, на яких красуються квіти. Пристаркуватий офіціант – за шинквасом із питвом. У сірих штанах, певна річ, і смугастому светрі, і чорний картуз на видноті.

– Чужий? – строго запитує.

– Не видно по одязі?

– Значить, квитка не маєш.

– Якого квитка?

– Не читав на вивісці? Сюди входять тільки ті, які працюють на користь міста. Хто не працює, той не їсть.

– Мені дуже хочеться перекусити, маю гроші

– Гроші? Тут вони не мають ніякої вартості.

– Кажеш, їсти хочеться?

– Їсти.

– Тоді попрацюй. Ходи зі мною.

Він йшов, наче на заріз. Зайшли в кухню.

– Ось ніж, каструля з картоплею. Зрозумів? Коли закінчиш, одягни ось це, – кинув на лаву сірі штани, смугастий светр і трикутний картуз. – Потім сядеш за стіл і мовчатимеш.

– Чому, добрий пане, чому?

– Такий закон, чужинці – небезпечні для нашого міста, вони можуть заразити його диявольською мораллю.

– Що означає «диявольська мораль»?

– Все, що не відповідає нашим принципам, а принципи наші чіткі й сталі: кожний житель – рівня і копія свого сусіда, який, своєю чергою, – рівня і копія іншого сусіда й так далі. Саме так, як і наші будинки. Рівність між усіма по всім статтям. Навіть і по одежі.

- А в будні теж сірі штани.
- Теж, одна спецівка.
- Що ж це, комунізм?
- Який там комунізм, цей давно віджив свої дні, це ультранівельований ідеальний соціопсевдосвітовий едемізм.
- Едемізм? Це від Едему?
- Ага, новий рай.
- Де обплывують чужинців?
- Це не образа, це застереження.
- А церква яку роль відіграє у вас?
- Яка церква?
- Я чув дзвін, бачив гурти людей, яких він звав, наче до церкви.
- Та куди там, у нас дзвони б'ють на турніри зав'язаних очей.
- Турніри?
- Так! Шикуються шеренга незаміжніх дівчат і вдів, і друга шеренга нежонатих чоловіків і вдівців, усі зі зав'язаними очима. По команді, вони змішуються між собою, а потім «намацують» свою пару. Це означає рівність у правах вибору.
- Та це ж жорстоко.
- Жорстоко – не жорстоко – нівеляція.
- Хто вигадав таку нісенітницю?

– Ніхто інший, як сер Фютурмен. Він заснував місто, і воно носить його ім'я – Фютуртавн, цебто місто майбутнього.

– Майбутнього... – чужинець втер брудною рукою піт з лоба, – Фютуртавн, Фютуртавн...

Відчув їдке бурчання в шлунку, після якого прошипів:

– А-а, пане офіціант, туалети у вас теж... фютуртавнські, шаблонні, теж треба квитка, щоб користуватися ними?

– Користування туалетом зарахую до чистки картоплі. Катай!

«Тікай! – наче хтось підказав чужинцеві. – Тікай, або скоро й тебе знівелює Фютуртавн!»

І він побіг тією ж дорогою, якою потрапив сюди. На порозі знайомого будинку баба з почорнілими зубами гукнула йому навздогін:

– Агей, чоловіче, ляжеш зі мною?

Смерековий ліс виднівся за пологим проліском, але він вже не здавався йому страшним. У животі бурчало, у роті язик присох до піднебіння, чоло вкрилося рясним потом, але чомусь йому здалося, що, повернувшись у ліс, він знайде щось їстівне, натрапить на джерельце з холодною водою і відпочине. Фютуртавн, сірі штани, смугастий светр, довга сукня, біла кофта, баба з почорнілими зубами в думці гналися за ним, мов мисливські гончі собаки за дичиною, але він не оглядався. Утікач з «раю» повертався у двадцять перше століття.

Літературно-культурний календар „Нашого голосу”

ЧЕРВЕНЬ

2 червня

• 43 роки від дня народження Людмили Дорош (1978 р.) – української письменниці, редактора дитячого журналу «Дзвоник».

рекладача, публіциста, редактора літературно-культурного журналу українських письменників Румунії «Наш голос».

4 червня

• 79 років від дня народження Івана Арделяна (1942-2021) – українського поета, публіциста, д-ра фізичних наук, унів. проф. Клузького університету ім. Бабеша-Бойоя.

• 87 років від дня народження Івана Шмуляка (1934-1999) – українського письменника, учителя.

29 червня

• 56 років від дня народження Михайла Гафії Трайсти (1965) – українського письменника, пе-

• 76 років від дня народження Івана Кідещука (1945) – українського письменника, публіциста, викладача.

Ірина МОЙСЕЙ

Життя як сюжет для роману

Попри те, що історики вважають Михайла (Міхала) Чайковського однією із найяскравіших постатей XIX століття, його ім'я мало відоме пересічним українцям. Він був польським шляхтичем з українським корінням і переконаним козакофілом, тричі змінив релігію (був католиком, потім мусульманином і, врешті православним) воював проти Москви на службі турецького султана, а пізніше став кумом російського імператора, мав п'ять дружин, дружив з відомим польським поетом Адамом Міцкевичем, а сам писав прозу (його вважають батьком польського історичного роману). Він прожив неординарне насичене життя, поряд з яким блякне найдинамічніший пригодницький роман.

Народився Михайло Чайковський 29 вересня 1804 року в селі Гальчині (сьогодні село Гальчин) Житомирського повіту Волинської губернії в давній українській (сполонізованій) родині. Його матір Петронеля була правнучкою гетьмана Івана Брюховецького, котрого, як відомо, стратили козаки Петра Дорошенка за запроданство Москві, прикувавши до гармати його розірвали заживо. Двоє дідів воювали під запорозькими знаменами (один загинув 1775 року під час оборони Січі, коли Катерина II віддала наказ про її ліквідацію).

Батько Станіслав – сполонізований шляхтич із Волині, який вів свій рід від Григорія Чайки-Чайковського, – помер рано, тож опіку над хлопцем узяв на себе його дядько Михайло Глембоцький*, городничий Київського воєводства, котрий брав участь у французько-російській війні 1812 року – воював на боці Наполеона, був поранений у Бородинській битві, і за переказами врятував самого Бонапарта від полону в бою на річці Березині, давши йому свого коня.

Та норовом Михайло Чайковський вдавня у свого діда по матері, теж Михайла Глембоцького, який мав лиху славу і серед поляків, і серед козаків: «Батько моєї матері, Міхал Глембоцький, був одним із останніх представників на Волині та Україні шляхти, зайнятої бешкетом і наїздами. Він був грізним шляхтичем для

козаків, гордим козаком для ляхів і завзятим поляком для росіян і німців». Дід Михайло Глембоцький був теж непересічною особистістю, у 1868-1869 роках після придушення Коліївщини він всіма правдами і неправдами рятував від страти повстанців, викуповуючи їх і поселяючи на своїх землях. Таким чином він заселив шість сіл. Крім того він постійно тримав загін із 300 вояків і випускав власну газету, (хоч і малим тиражем – всього 20 примірників).

Ось у такому оточенні й у такому дусі виховувався Михайло Чайковський, а ще, як сам згадує в тих же «Записках»: «Мати моя, крім любові й прихильності ... всіма силами намагалася зробити з мене козака і по духу, і по плоті. Гончих, коней, соколів – всього було в мене в надлишку. Першим моїм учителем був пан А., пристрасний українець-козак, і велику частину своїх уроків я брав, сидючи на коні. Крім цього

вчителя, в мене був старий дядько на ім'я Левко, який розповідав мені казки про знахарів і чародіїв, передавав козацькі перекази, показував в околицях урочища, де відбувалися різні битви, і співав козацькі думи».

Освіту Михайло Чайковський здобув у Бердичеві, у лицей Джона Воллсея, де навчали військової справи, кількох іноземних мов, знайомили з поетикою, географією, фізикою та математикою. Учителем словесності у Михайла Чайковського був сам Петро Гулак-Артемівський.

У 1825 році Чайковський продовжує навчання у Варшавському університеті, де знайомиться з князем Адамом Чарторийським, поетами Юліушем Словацьким та Адамом Міцкевичем, а вже через них із намісником Польщі Великим князем Костянтином Павловичем, який у свою чергу в 1826 році познайомив Михайла зі своїм братом Миколою I, російським імператором. Імператору дуже сподобався енергійний та кмітливий юнак, і він запропонував йому посаду при дворі та чин камер'юнкера, але той відмовився, тим паче, що категорично проти виступив

* Мабуть, через однаковість імен (Михайло Глембоцький), дані про дядька й діда Михайла Чайковського у різних джерелах сплутані, і часто ті самі факти приписуються й одному, й іншому.

Світлина Романа Маленкова

Садиба Михайла Чайковського у Гальчині. Сучасний вигляд

дядько Глембоцький, навіть пригрозив проклясти його і позбавити спадку.

Невдовзі, після смерті матері й дядька, Михайло Чайковський змушений повернутися до успадкованих маєтків і зайнятися господарськими справами. Та виглядає на те, що сама доля була проти його спокійного, розміреного життя.

У листопаді 1831 року в Польщі вибухає антиросійське повстання, і Чайковський не може залишатися осторонь, він розпускає своїх кріпаків, створює добровільні козацькі загони та вливається в повстанське військо. Самопроголошений польський уряд надав йому чин поручника й нагородив Золотим хрестом за відвагу. З неповних відомостей про те, що Чайковський був ад'ютантом у свого тестя – одного з керівників повстання, Кароля Ружицького, дізнаємось, що на той час він був уже одружений. Про його першу дружину відомостей практично немає, відомо лише, що вона померла чи то під час повстання, чи одразу після, тож коли повстання було придушене, маєток Чайковського конфіскований, а він сам оголошений персоною нон грата на території Російської імперії, його вже ніщо не тримало в рідному краї. Спочатку він мав наміри через Львів потрапити за Дунай, щоб приєднатися до тамтешніх козаків, але потім передумав і подався до Франції.

У Парижі, де зібралась чимала польська діаспора, Михайло Чайковський зустрічається зі своїми друзями варшавського університетського періоду Адамом Міцкевичем, Юліушем Словацьким, Адамом Чарторийським й іншими. Там же знайомиться з однією заможною французькою родиною й одружується на доньці господаря. Про другу дружину теж немає ніяких відомостей.

На берегах Сени у колах письменників і культурних діячів Михайло Чайковський і сам береться за перо. Спочатку він друкує французькою статті у різних виданнях, а далі починає писати прозу. У 1837 році виходить його перша збірка польською мовою «Powiesci kozackie» («Козацькі повісті»), новелу

«Могила» з якої пропонуємо увазі наших читачів (с. 28-29). У 1838 році виходить повість «Wernyhora» («Вернигора») про гайдамацьке повстання. За словами Петра Мартоса, видавця Кобзаря, цей твір, який містить трагічний епізод вбивства Гонтою своїх покатоличених дітей, надихнув Тараса Шевченка до створення «Гайдамаків».

Взагалі протягом 1837-1841 рр. вийшли друком понад 30 творів Чайковського, серед яких, крім уже згаданих, найвідоміші: «Kirdžali» («Кірджалі», 1839), «Stefan Czarnecki» («Стефан Чарнецький», 1840), «Hetman Ukrainy» («Гетьман України», 1841), «Ukrainki» («Українки», 1841), «Owručanin» («Овручанин», 1841). Ці твори користувалися помітною популярністю в польських колах, були перекладені кількома слов'янськими мовами, зокрема чеською і болгарською, вони були відомі й в Україні. А от російські тогочасні критики оцінювали літературне обдарування Чайковського як «не великое и не оригинальное» («не велике й не оригінальне»). Звісно ж, творчість Чайковського була пронизана антиросійською тематикою, і вже саме порівняння «Рассказы его напоминают Гоголя, Основьяненко, Шевченко и вообще всех писателей юга России» («Оповідання його нагадують Гоголя, Основ'яненка, Шевченка і взагалі всіх письменників півдня Росії») свідчить про упередженість російської критики.

Щоправда, твори Чайковського пронизані чи не надмірним драматизмом, часто його герої мають нещасливу долю і трагічно гинуть.

Якби він не розпорошувався на інші справи, а зосередився на літературній діяльності, то зумів би досягнути неабияких Людіні енергійній, схильній до пригод та авантур, Михайлові Чайковському набридло переживати різноманітні історії у своїх фантазіях, викладаючи їх на папір, і він вирішує діяти. У 1841 році покидає письменство і з головою поринає у політику.

(Далі буде)

Література:

1. Михаил Чайковский. *Записки Михаила Чайковского (Садик-паша)* // Киевская старина, №1, 1891.
2. Александр Златанов. *Казак алаят на Садък Паша*. // Известия на Института за исторически изследвания, т. 32, 2015, 66 – 78
3. Michał Rolle. *Z życia sadyka-Paszy*. „Gazeta Lwowska». 179, s. 5, 8 sierpnia 1911.
4. *Документи про Михала Чайковського в Державному архіві Одеської області* / В. Полторак // Чорноморська минувшина: 36. наук. пр. – 2010. – Вип. 5. – С. 143-151. – укр.

Михайло ЧАЙКОВСЬКИЙ

МОГИЛА¹

Біля Гальчинця височіє Могила; коло її підніжжя – роздоріжжя, наче рамена хреста шляхи перетинаються і розбігаються увсебіч, на її вершині – чагарник і зілля, а всередині – можливо, пам'ятки минулого. Багаті на уяву людські перекази оповідали про неї дивні речі. Не раз хлопці у ніч червенця² бачать, як з кущів на Могилі виринають постаті різних кшталтів, купчаться, а потім, зібравшись у вогненний стовп, повільно сунуть до села. Діти лякаються і, як зайці, припадають до трави, але коли бачать, що привид яскравим сяйвом стоїть нерухомо, зіскакують на ноги та, підбадьорюючи самих себе, зграйкою мчать вперед: сяйво блідне, згасає, розчиняється в повітрі й зникає. Малі звитяжці повертаються, радісно побрикуючи, але марево нові загони світла з-під землі випроваджує і, мов тінь, переслідує хлопчаків, а ті озираються, кидаються до нього і знову розсіюють, і так години минають у сутичках з привидами. А як повертаються додому – то вже стільки оповідок, приправлених вигадками. Баби довколишніх сіл і хуторів шепочуть якісь таємниці про чари й ворожок, а старі люди, коли заходить розмова про Могилу, схиляють голову, махнуть рукою та нічого не скажуть, бо й небагато знають. Ніхто не відважиться вночі на вершину Могилі вийти, а проїжджаючим біля її підніжжя від страху кров у жилах стигне і волосся на голові дибки стає. У всьому селі тільки старий Левко на Могилі, як у власній хаті, почувався, але дуже довго нікому нічого не оповідав ні про Могилу, ані про привид.

Якось у ніч на Святого Михайла сів Левко на Могилі: то на Гальчинець задивиться, то до землі чоло схиляє, а грубим кием безперестанку довбе так, наче хотів би діру в безодню пробити та з минулих часів передбачення майбутнього видовбати. Вітер свистить по заламах, дзвенить сухим бадиллям, іноді б'є по струнах кинутої на землю балабайки³ й видобуває звуки, що бринять так, ніби надлюдською мелодією хочуть змотатися у пророчий клубок уяви. Хмари пропливали швидко і густо, мов тісні колонії кінноти, дефілюючи під поглядом далекого спостерігача у

густій млі, часами мигають бліді відблиски шоломів і гострої сталевної зброї, з-поміж хмар часом визирають місяць і зорі, але швидко зникають, ховаючись у густій темряві. Біля ніг старого лежав білий як молоко хорт, задні лапи підібгав під себе, передні випростував уперед, зміїну морду притулив до землі та, виловлюючи кожен шелест, безперервно стриг вухами, що наче китиці розтріпаного шовку спадали на тонку шию, лагідно поглядав на старого й метляв хвостом. Вже півні проспівали північ на недалекій пасіці, в Гальчинці загавкав пес, потім другий, третій, гавкіт наростав і луною все далі котився в поле.

З-за повороту вигулькнули два вершники, один на гнідому коні, другий на карій клячі, і так мчать, ніби спішать по голову татарського хана чи по царгородські скарби султана. Старий чує луну кінського галопу, – вершники все ближче й ближче, нарешті спинилися. Щось легко брязкнуло, ніби упало на землю. Хорт піднявся і кинувся на звук, але на свист старого спинився, як укопаний, і витягнувши шию, приглядався в бік, звідки линув тупіт і шелест.

Левко вдивлявся в темряву – вгледів двох коней, що стояли неподалік роздоріжжя, і двох людей, що поспішали до Могилі, приклав долоні трубкою до рота й гукнув: «Го-гоп!», вершники відповіли: «Го-гоп!» – луна злитих голосів розлетілася у просторі.

Зійшли вершники на Могилу й привітали старого, і він привітав їх навзаєм. Тоді один з вершників

¹ Повість про Могилу основана на людських переказах, і оповідаю її так, як мені розказували. (Прим. авт.)

² Червенець – так в Україні називають свято Івана Купайла, найбільшою розвагою для дітей є полювання за привидами у Купальську ніч. (Прим. авт.)

³ Балабайка – відомий в Україні музичний інструмент із чотирма струнами, формою подібний до торбана. Видає прості, але приємні для слуху звуки. (Прим. авт.)

⁴ Отаман – тут мається на увазі гетьман. (І.М.)

промовив: «Батьку Левку, прибули ми по обітницю». Старий кивнув: «Що було сказано, те сповнитися мусить. Сідайте, діти мої. Але, коли хочете послухати цю оповідь, то навіть в душі не маєте сумніватися в її правдивості, бо як розгнівається баба й наврочить, то буде зле, зачепивши диявола, не так то швидко з його пазурів вирватися. А тепер приступимо до оповіді.

За тих благих часів, коли Богданко Ружинський, сьомий по порядку отаман⁴, що керував козацтвом, коли Козак, Лях і Татарин мирно бесідували за отаманським столом у Трахтемирові, який отримали козаки в дар від короля Стефана, щоб був їм столицею, у ті святі часи, коли три могутні й величні народи згуртувалися, аби тримати в страху сусідні князівства над річкою Коденькою, неподалік Гальчинця, там, де цей чорний ліс і вільхи з дрібним листям, був хутір Дударі. Ще досі земля не затишала ту яму, де стояла хата, в якій мешкала жінка на ім'я Сукуриха. Одні називали її чарівницею, інші ворожкою, вона лікувала хворих, відмовляла вроки, спроваджувала дощі та градом була буйні врожаї – одною рукою щастя, а другою лихо сипала на сусідські оселі. Мала вона три доньки, гої, як молоді пліточки, верткі, як білочки, а на личках рум'янець, наче ягоди журавлини на білім снігу в сонячну днину. А коли починали співати – солов'ї вмовкали і задумливо прислухалися до їх голосів, а потім пробували ту саму ноту взяти. А коли в танці тропака тяли, то земля з радості тремтіла під струнками ніжками в червоних черевичках. Жили собі без турбот і нудьги, а парубки з навколишніх сіл тягнулися до них, наче мухи до меду. Хтось піде з ними навприсяжки, комусь золотисту квітку припнуть до шапки, комусь зав'яжуть стяжку на сорочці, – але їх думки й серця були вільними, як лет птаха в небі. Та не довго тривала та воля дівоча. У ту мить світила вона, як сонце перед грозою, коли найяскравіше грає проміння на фоні сірих хмар, готових в будь-яку хвилину затулити золоте обличчя.

Одного дня пополудні три сестри сиділи на призьбі, пряли та розмовляли про недільні танці, коли раптом вздріли трьох вершників, що поспішно мчали до хутора. У відчинені ворота, як стріла, влетів на подвір'я степовий кінь з Козаком, наймолодша сестра глянула на смагляве обличчя, на шапку з тріпотливим шликом – і серце її затріпотіло, рум'янець розлився по щоках, аж вуха вкрив буряковою барвою. За ним улетів Татарський Мурза, а його бахмат, ніби пливе, так плавно і так низько над землею підіймає пружинисті ноги, середуща сестра глянула на чорні очі, на кожух зі сріблястої вовни – її серце затремтіло

й чоло опустилось додолу. Услід за ними скакун Лях увірвався, на дибки стаючи, старша сестра глянула на блискучу зброю, на пишно оздоблену магерку – замилювалась побаченням, її серце сильніше закалатало.

Що тут діяти? Мама нема вдома, а гостинність людськими законами передбачена. Просять гостей припнути коней до паркану, а самі та метушаться: виносять молоко, сметану і квашені огірки, вгощають подорожніх. Гості гречні, увічливі, кожна у своєму обранці тисячу чеснот бачить. Спочатку розмова неспілива, обмежується короткими запитаннями та короткими відповідями, потім порожні балачки й хихотіння, хоча нічого смішного й не було. Потім прийшла черга солодких слів, палких поглядів і, нарешті, невинних поцілунків, ніби крадькома дарованих. Злі язика всяке базікали про це у селі, але наклепи не варто слухати, а тим паче їм вірити. Ось гості уже й до вечора вирішили залишитися, «у прохолодну пору легше подорожувати», – казали дівчата, а слово з прекрасних уст – наказ для воїна. Усі були раді, частувались і веселились, наче до раю потрапили.

Наче спалах блискавки, цю радість перервало повернення Сукурихи: з неохотою вона привітала гостей, а як помітила в очах доньок яскравий блиск та рум'янець на їх щоках, зморщила лоб і примружила очі, – виглядала на гадюку, що готова кинутися на людину, яка порушила її спокій.

Вершники не барилися, швидко подвір'я, їхали мовчки, поринувши в задуми, а в серцях їх залягла туга, кожного, наче магнітом до заліза, тягнуло до Сукурихиної хатини. Козак вперше замріявся про роскоші й принади подружнього життя, вирішив на найближчій раді внести пропозицію про скасування закону безшлюбності. Мурза, як піп розважав у думках про Ісуса й Магомета та дійшов висновку, що всі шанують єдиного Бога, а різниця у вірі не повинна стояти на заваді у відношеннях між людьми. У той же час, Лях запрагнув рівності станів, а що найдивніше, свій родинний герб – чаплю на блакитному полі – почав уважати дитячою цяцькою, а далі думками сягнув Адама та Єви й промовив: «Усі ми походимо від одних батьків, усі ми – браття, і між нами має панувати рівність. Хай живе рівність і свобода!». Прибувши до Бердичева, кожен подався своїм шляхом, і більше про них не чули.

(Далі буде)

**З польської переклала
Ірина МОЙСЕЙ**

Ігор ГУРГУЛА

Я, МИТУСА, СПІВЕЦЬ ГАЛИЦЬКИЙ

(Продовження з № 323)

Їдемо ми собі удвох – син із батьком. Гарно так! Сонечко припікає, скрізь усе квітне та буяє, бо ж весна. Пташки у чагарнику заливаються співом, наче во-
станне.

– І чого то у нас, батьку, села такі чудернацькі назви мають? – хоч мені й дванадцятий год пішов, та кажуть люди, що расту кмітливим та допитливим. Гриць, мій батько, тому тільки радіє, бо й сам колись таким був. Та одружився дуже молодим – дев'ятнадцятилітнім, і вся його життєва сила у дітей пішла. Службу при монастирі слід дуже ретельно пильнувати, бо інакше не можна. Виженуть, а на твоє місце поставлять іншого. І куди тоді діватися з дітками? Добре, що Іван он пішов на свої хліби.

– До речі, – обізвався батько. – Пасувало б навідатись до сина у Скоморохи, провідати сватів, усю їхню родину. Може, вже й дитинку молодим післав Господь Бог?! Для такої okazji я і цілої срібної гривни не пошкодую. Нехай знають і бачать, і начуваються, що отрок Іван Монастирський не сирота якийсь, і не зі смердів, а з вольного роду, хоч і не дуже заможного.

Гривну срібну батько прихопив. На всяк випадок. Якщо з'являться на світ онук чи онучка – подарує. Якщо ще з наслідниками слід зачекати – то змовчить і нізащо не викаже того вузлика, туго перемотаного платом.

– Села наші нарекли так спеціально. Кожна назва говорить сама за себе. Тут згромаджено фаховий люд княжий. У кожному – своє ремесло. Приміром, ото ми проїхали з тобою Блюдники, бо там посуд різний для князя та бояр точать. І не тільки для них. Перепадає щось і біднішому людові. Медина – знову ж таки вславлена бортництвом. У Сапогові шиють добрі чоботи. Темерівці за Блюдниками – там стоять літні тереми для княжого двору. Має потребу і князь наш з родиною відпочити, сил на ратні та державні справи набратися.

– А у Скоморохах? Отих, куди Іван наш оженився! Що там за цех?

– Ну, не цех зовсім. – помітно знітився батько. – Там селяться княжі артисти й писарі. Тлумачі – знову ж таки, бо мусить хтось із мов чужинецьких перетлумачувати. Ото уяви собі – прибуває до нашого князя закордонна делегація. Вони щось там

лопочуть собі, а їх ніхто не розуміє. Ото кумедія! Ось і мусить бути чоловік, і не один, бо мов як і народів на світі багато, аби як слід та доладно перетлумачити князеві, що хочуть інородці, та, у свою чергу – донести слова нашого володаря прибульцям.

– І я хочу артистом бути, – не вгамовуюся.

– Артистом? – насупив брови батько.

– Ну, коли не артистом! – миттєво відреагував, – То бодай отим тлумачем. Як то гарно весь час при князеві перебувати!

– То, сину, як ще сказати, і з якого місця подивитися...

Далі ми їхали мовчки. Поміж густу зелень все частіше пробивалось щось біле. З'явиться на мить і щезне. Давали про себе знати, нагадували про свою присутність оборонні мури могутнього Галича.

А родимець мій продовжував:

– Ото, кажеш – добре весь час перебувати при князеві, а чи якомусь вельможі! Воно і справді незле! І харчем забезпечений, і дах над головою маєш, і одежина така-сяка перепадає. Але і плата за все це висока! Ой, яка висока! Іноді й головою власною, животом своїм платити доводиться. Це коли з'ясується, що не на того володаря ти поставив. Або ще гірше – втрапив у немилість до власного ж пана. Втратив, так би мовити, довіру або десь таки дав маху. Отоді, сину стережись, утікай хутко і спритно від биди.

– Куди втікати, тату?

– Та хоч би до нас у монастир! А що? Місцина глуха і відлюдна. Скрізь – ліс, та подекуди трапляється якась хатка або маєток не дуже заможного боярина. Ті хатки, скажу тобі, потребують також нашої ревізії, бо селиться там люд непевний. Скажи, хто добровільно поміняє отакий град як Галич або одне зі сіл поблизу міста на лісову глухомань? Хто?! Той, хто прощтрафився чимось перед Богом і людьми.

– Ну, від Бога, тату, не втечеш! Від людей ще можна. Але що воно дасть, коли душа наша неодмінно постане на Суд Божий!?

– Чую мудру думку отрока. Недаремно я тебе у монастир віддав на науку.

– І недаремно, тату, спроводжуєш мене зараз до Галича.

Гриць зиркнув на мене, чадо своє, пильним оком. Диви, як розбалакався його наймолодший!?

– Недаремно, кажеш, віддаю тебе на науку до Галицької школи?!

– Так, тату, світ про мене ще почує. Я буду старатися, аби вивчитися на пііта, і жити так, аби не зганьбити ні вас, ні маму, ні братів.

– Добре, синку, добре говориш! Але абис пам'ятав про те, що сказав щойно, що долинуло до моїх вух.

– Пам'ятатиму, тату!

– Ну, то з Богом!

Два вершники в'їхали у Німецьку браму, минувши Княжу криницю. Сторожа, а були то два кремезні парубки, не звернули на прибульців жодної уваги. Вони знали в обличчя економа монастиря Пресвятої Покрови. А отой недоросль, певно, його син, або хтось із челяді. Пощо мають час витрачати на розпитування? Такі люди, як економ Гриць, даремно та намарне до столиці не навідуються.

Кінські копита скоро зацокотіли об щось тверде. То був путівець, вимощений каменем, і провадила та дорога прямісінько до розлого плацу перед Успенським собором. Кажуть, Галицький головний храм поступається знаменитій Софії Київській у розмірах усього нічого – якихось півметра! Пхе! Справді, нічого! Але де Київ, а де Галич?! То ж знайте, що й у Галичі є свої зодчі, спроможні на подібне диво! А он і новий храм закладено. Віддалік правда й наче трохи збоку від головного плато аж на Виноградній горі, де гоноровита Лімниця впадає у Дністер. Але від Сокола до гирла Лімниці уже стоять церкви – Чесного Хреста, Святих Кирила і Мефодія, Спаса... А коли вирушати на Виноградну гору від Собору Успіння Пресвятої Богородиці гостинцем з Крилоса, то неодмінно мушиш минати храми Воскресіння Христового, Благовіщення, Святої Анни. Кажуть, у Галичі вже п'ятнадцять святинь. А взялися за будівництво ще однієї – святого Пантелеймона. Чи аж треба стільки? І тут же Гриць відганяє крамольну думку, наче надокучливу муху. Хіба то його, Грицьковим, умом розумом міряти? Князі та бояри, та люди думні при князеві знають, що мають робити і як край галицький прославляти, зміцнювати й розвивати. А ти, Грицьку, пантруй своє. А Галич! О, Галич – столиця від 1141 року. І розквітнув він при Ярославові Осмомислові, що правив тут понад три десятки літ. Так вже, Грицьку, поставлено на тому світі! Князям перепадає уся слава та честь, а таким посполитим, як ти та твої сини дістається важка і завше невдячна праця. Ви ратаї на земельці, яка годує, або воїнами у княжих полках. І ваша участь маленька та незначна – бути коліщатком у великій машині, що рухає планетарною історією. Ви гинете і помираєте, але ніхто цього не

зауважує, у жоднім Літописі не внесені ваші імена. Ви були, і вас наче немає зовсім. Ви тінню промайнули, аби стати порохом землі, і єдине, що вам залишається, – уповати на Господню милість під час Страшного суду. Так було, і так залишиться до скону віків.

– Може, хоч мого Дмитрика оміне важка участь сіроманця?! Може, отрок виб'ється у люди та стане знатним боярином?! І поведе за собою братів! Бо нам зі старою багато не треба – ото ще потопчемо ряст та ляжемо собі смирененько у землю на високому березі Дністра. Спаси й помилуй нас, Господи!

Гриць перехрестився! Так міцно опанували ним думи про вічне. Вторуючи батькові, хресне знамення поклав на себе і я. Що ж, осяяти себе святим хрестом ніколи не буває зайвим.

Копита їхніх коней і далі цокотіли об кам'яний настил, і Гриць радів від того, що здогадався перед дорогою доручити Козьмі, їхньому ковалеві, гаразд підкувати Сірого та Масю. «Як важить усе робити вчасно і добротню!» – думав собі Гриць, посміхаючись у пишні вуса.

Нарешті вони дістались якоїсь брами. Була вона не дуже широкою – заледве через неї могла в'їхати підвода. З обох боків браму підтискали півтораметрові кам'яні мури, які слугували огорожею.

– Тр-р-р... Приїхали! – промовив Григорій і першим спритно зіскочив з коня. Від кількогадиної їзди у сідлі ноги затерпли, а спина тягнула та нила глухим болем.

Услід за батьком і я спішився.

Григорій покалатав разів зо три у вхідну клямку.

Аж ось почувся лязкіт заліза. Хвіртка відчинилася, і перед прибулими постала постать у монашій одежі.

– Брат Никифор! – розплився у посмішці Григорій. – Це ми!

– Бачу! – чомусь сухо зронив Никифор.

Я цього чоловіка ніколи раніше не видів. Хто він?

Двоє дорослих обнялися, як брати. А власне братами вони й були. Попросту мені то не було знано. Ну, мені треба тепер навчитися засвоювати нову інформацію, яка могутньо спадатиме на мою бідолашну молодечу голову.

Мене покликав батько:

– Дмитрику, а йди-но сюди!

Я побіг хутко як тільки зумів. Тато стояв ще з тим Никифором. Вони щось дуже жваво обговорювали. Коли я наблизився – вмовкли.

(Продовження на 32 с.)

Я, МИТУСА, СПІВЕЦЬ ГАЛИЦЬКИЙ

(Продовження з 31 с.)

– Ось що, сину! – повагом розпочав батько. – Тебе прийнято до княжої школи. Будеш тут опановувати різні премудрості. А як вивчишся, то станеш або священником, або вченим чоловіком. У будь-якому випадку, для нашої родини то велика честь. Дякуй ось Никифорові. Тобі скажу, але за великим секретом, щоб ніхто того не знав – ми з Никифором є рідними братами. Тільки навчителям та спудеям школи того краще не знати, бо скажуть, що прикриває Никифор родича. Гляди мені – ось твій другий батько...

Попрощавшись коротко та сухо, батько скочив у сідло високого та дужого огира Сірого і дуже скоро вже його не видно було. А кобила Мася, якою я приїхав? Де вона? І дороге сідло на ній! І я зрозумів, що Мася стала своєрідною платнею за моє навчання у княжій школі.

Не став ні про що розпитувати у Никифора. Навіщо? Раз так порішив батько з рідним братом – так тому й бути. Ох, я вже тоді проявляв кмітливість та перші хитрощі.

А Никифор обняв мене за плечі та повів куди слід. Куди? У келії, в одній з яких належало мені жити напару з кількома такими самими спудеями, яким віднині був і я. Показав мені Никифор, що де і як. І усе! І вже мав намір іти.. А я до нього наблизився і пошепки, щоб ніхто не почув, бо ж батько наказував.

– Ви насправду мій вуйко?

Никифор озирнувся. Ні, нікого поблизу. Посміхнувся і погладив мене по голові. Руки у нього теплі.

– Так, отроче... – і затнувся, бо певно забув, як мене звати.

– Дмитре... Мене Дмитром звать.

– О, добре, що нага дав! Хотів окремо і згодом про це з тобою побалакати. Але краще вже, бо внесуть тебе до реєстру. І щоб не трапилось плутанини. Бачиш –Дмитро... Дмитро! Гарне ім'я. Тільки тобі треба як майбутньому піїтові дещо інше.

– Хіба я буду піїтом? – дивуюсь я.

– А хто пісні складає? Гадаєш, не відаю? Батько усе оповів.

– Пісні – моє! Але то така забава у мене!

– Е, синку, така забава тобі може багато чого дати. Не так рясно родить земелька людей з даром піїта. Тим треба скористати, бо зело велика потреба у таких людях. Князі їх потребують! Будеш складати оди на їх честь. І житимеш у достатку та ні в

чому не матимеш потреби. Отож, як тебе там у Монастирському кликали? Не Дмитром же!

– Митрусою... То коли хотіли дорікнути, а чи уколоти.

– Митруса... Митруса... – про себе почав шепотіти Никифор. – Забагато приголосних в однім місці. О, еврика!

Що воно таке – еврика, я ще не знав того слова. Та й багато чого я не знав. Наука наче книга поступово, сторінка за сторінкою згодом почне відриватися мені.

– Еврика! – ще раз проказав Никифор. – Митуса! Будеш спудеєм з таким ім'ям. Як ото Боян.

– Хто такий Боян?

– Згодом, хлопче! З часом ти про все довідаєшся!

Попрощавшись, Никифор пішов собі. Мав вдоволений та майже щасливий вигляд.

А для мене розпочалися дні навчання у княжій школі. Вивчали ми мови грецьку, латинь та слов'янську... Трохи арифметики. Згодом перейшли до складнішого. Наприклад, треба було опанувати деякі праці Аристотеля, зокрема його «Піітику». Було багато занять навчанню гри на музичних інструментах. Опановували також церковний спів, вивчали текст Літургії та інші розділи «Требника». Окремо стояла наука хорового співу. Ми заучували тексти білин і навіть тих пісеньок, які вважалися сороміцькими, непристойними для княжих палат.

Ми жили наче у в'язниці за високим кам'яним муром. Нас випускали ненадовго у місто тільки у неділю та на великі свята. Про якість там кількадемні відлучення не могло бути й мови. Ми чули, як за огорожею шумить і живе своїм трибом місто. Як перегукується сторожа, як сваряться жінки, як з'ясовують стосунки чоловіки, як весело наче горобчики цвірінькає дівтора.

Минув перший рік навчання. Мене відпустили на кілька тижнів на літні вакації додому. За мною прибув батько. Він зовні ніяк не змінився. І кінь у нього – той самий огир Сірий. Для мене батько привів білого ще як слід необ'їждженого молодого і гарячого скакуна. Ми вирушили на Монастир. Розмова щось не дуже клеїлась. Так собі – перекинулись кількома загальними фразами. Наче ото не бачились усього з позавчора..

(Далі буде)

Корнелій ІРОД

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Уривок з роману)

(Продовження з № 323)

Мушатове майже нахабне запитання збентежило Ірину. Хоч і симпатизувала його, вона подумала провести межу між ними, а саме, якимось гострим словом, але коли повернула голову в його сторону, побачила, що Ремус Мушат кумедно виставив один бік обличчя, чекаючи, щоб вона поцілувала.

– Ну, якщо в обличчя... – і вона коротко цмокнула його в щоку.

– Поки що... – усміхнувся він хитрувато. – Ух, пече! – засміявся Ремус Мушат голосніше і потер те місце, де поцілувала вона.

Ірина промовчала у відповідь на його зауваження і поквапилась насаджувати на гачки нову наживку.

– Ану, черв'яки сподобаються вам? – сказала й закинула вудку.

Якийсь час мовчали обоє і дивилися на нерухомих плавець. Через кілька хвилин Ірина сказала розчаровано:

– Ясно: сьогодні дарма дірявлю я воду. Може, іншим разом клюватиме.

Вона підняла вудку, а черв'яки з гачків кинула у воду:

– Беріть та їжте, коли зголоднієте.

– Не сумуй, – погладив лейтенант її злегка по плечі. – Я думаю, що пізніше, перед заходом сонця, варто поспробувати, але не тут, а ось там, на Дунаї. Я інколи бачив там пізно після обіду рибалок, котрі ловили судаки, окуні та соми...

– Сьогодні моє рибальство невдале.

– То чому? Варта ще поспробувати.

– Невже? Краще я сьогодні вже не буду рибалити, піду додому.

– А я пропоную тобі таке: залиши у мене свою вудку, черв'яки та кіш і вертайся, скажім, через три години. Хочеш? Я певний, що на Дунаї матимеш успіх.

– Бачу, ти розумієшся на рибальстві, а не займаєшся ним...

– Чесно кажучи, я рибалити не люблю, зате люблю спостерігати, як ловлять інші. Тобто я не рибалка,

а тільки хороший спостерігач. Отже, залиши у мене свою вудку, і жду тебе через три години. Згідна?

– Я знаю... – завагалася Ірина.

– Роби, як хочеш, – здавалося, що лейтенант перестав настоювати. – Але я гадаю, що варта тобі поспробувати.

– Гаразд.

Але потім, ідучи додому, з одного боку Ірина жаліла, що обіцяла вернутися, а з іншого, помітила, що зустріч з лейтенантом Ремусом Мушатовим тішила її, а легке незадоволення було пов'язане тільки з невдалим рибальством. Нуй що? Зрештою, ставалося й іншим разом, щоб риба не клювала. Крім того, для неї та для Віктора вудити – це розвага, улюблене заняття, майже пристрасть, а не постійна діяльність, від якої залежить їхній насущний хліб. Матей та Марія мають стільки різної риби, що на їхню й не дивляться. Іноді Ірина просить Марію, щоб готувала й ту рибу, котру наловили вони з Віктором, бо, каже, їм від'їлося ласувати щодня тільки білугою, осетром, севрюгою, кефаллю та чорною ікром (щоправда, Марія приготує різні страви з тієї риби – не лише смажену чи варену, робить і битки, голубці, начинені фаршем з такої риби, помідори та кабачки, а борщ з кишок білуги який смачний! Та якими смачними не були б страви, через якийсь час вони проїдаються, і хочеться чогось іншого). Але й тітка Марія свідомо цього і старається міняти меню своїх комірників: щоп'ятниці варить їм квасолу – суп і колочену, – а на суботу й неділю купує у Мено телятини.

Дійшовши додому, Ірина вирішила відпочити трохи, потім перекусить чогось і пізніше піде зустрітися з лейтенантом. Хоч певний час вагалася йти їй чи ні, у підсвідомості вона була переконана з самого початку, що піде – на те й залишила вона Мушатові свою вудку, ні? Інакше не мало рації залишати. Зрештою, у цьому нема нічого поганого, головню зважаючи на те, що Ремус Мушат один із тих людей, з якими Ірині приємно розмовляти. Ірина полежала в ліжку лиш пів години, потім ще до заходу сонця повечеряла скромно – овечою бринзою з помідорами – і подумала одягнути блузку з довгими рукавами, бо, якщо рибалитиме і після смеркання, коли появляється комар, щоб краще захищатися від доїдливих комах. Коротка спідниця не захистить її литки від комарів. Вона могла б надіти якісь Вікторові штани, але що скажуть люди, котрі побачать її у штанах?

(Продовження на 34 с.)

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Продовження з 33 с.)

Не те, що будуть сміятися, а ще подумают, що вона звихнулася, бо хто видів, щоб жінка носила штани, та не просто жінка, а ще й учителька?! Ірина дивувалася, що робить все це з певним поспіхом, з певним нетерпінням зустрітися з Ремусом Мушатом. «Ні. Дурниці, – переконувала вона сама себе, – я спішу порибалити...»

Коли дійшла до озера, на Ірину ждали два сюрпризи: Ремус Мушат чекав її не у військовій формі, а в цивільному одязі. Таким вона ще не бачила його – сині спортивні штани, сорочка з довгими рукавами, певне, теж через комарів, і в сонцезахисних окулярах. А другий сюрприз: лейтенант взявся рибалити її вудкою.

– Я от-от мала не впізнати тебе, – сказала Ірина, – і, чесно кажучи, такий одяг тобі не пасує...

– Але в ньому я почуваю себе більш комфортно, – відповів він. – Крім того, у мене інша набагато серйозніша причина, про котру розкажу тобі пізніше...

– Не дражни мою цікавість, – усміхнулася Ірина.

– За задоволення цікавості платять терпінням...

– Можливо, – відповіла Ірина без особливого інтересу. – А, бачу, ти рибалиш, хоч казав, що тобі не подобається... Піймав щось?

– Ні. Але кажу й тепер: не подобається. А закинув я вудку, щоб перевірити сказане кухарем: годину тому Панфіл сказав мені, що певний час в цьому озері годі піймати якусь рибу, бо передучора рибалки закинули невід, виловили геть усе і залишилися зовсім дрібна риба, яку, глузуючи, катирлезчани називають «їж-плюй». Наш кухар каже, що в цю пору найкраще ловиться на Дунаї, а саме не тут, а на якихось двісті метрів нижче. Я гадаю – варта поспробувати. Ти якої думки?

– Ну, що ж? Ходім, раз захотілося мені рибалити...

Ремус Мушат узяв вудку й кіш і разом з Іриною рушили берегом Дунаю вниз, у напрям моря. Зупинились перед першим казематом, до которого, поміж густі комиші, вела вузька стежка.

– Ось тут те місце, про яке говорив мені Панфіл.

У тому місці берег Дунаю низький та плоский і дозволяє підходити аж до води. Нетерпляча Ірина нанизала по черв'якові на гачки й закинула вудку. Вона помітила, що вода надто мілка й змінила глибину вудки. Закинула знову й невдовзі піймала невеликого, мабуть, тогорічного сома. Через дві-три хвилини піймала ще одного такої ж величини. Таких сомів, що не сягають кілограма, рибалки прозивають «пиками».

– Тут інше діло! – весело вигукнула Ірина. – Ти мав рацію.

– І в такому разі не вартую я за це премію, якусь винагороду?

– Яку премію? Я вважала тебе некорисливим другом.

– Хто не цікавиться тобою, того не можна вважати другом. Який же ти друг, якщо не турбуєшся людиною, котру маєш за друга?

– Бачу, ти хитруєш...

– Ні в якому разі. Ну, а хіба такий друг не вартує у відповідь подібного жесту? Вартує, безперечно, що вартує! І не гадай, що за те, що привів я тебе в це хороше місце, маю хтосьна-які претензії. Ні. Хочу лиш один поцілуночок. Стільки. Хіба не заробив я? – запитав він сміючись.

– Знов? Я вже поцілувала тебе раз...

– Е, то було за черв'яки.

– Хвилину, бо клює! – і вона піймала ще одну рибу.

Був то теж сом, але трохи більший. Задоволена, Ірина вкинула рибу в кіш і зауважила весело:

– Добре, що вже не сліпить сонце, відбиваючись від поверхні ріки. Тебе захищають окуляри.

– Я дав би їх тобі, бо так годилось би, але не можу... Скажу пізніше чому.

Ірина не розуміла, що саме має він на увазі, але й не вимагала пояснень. Сонце якраз зайшло за старий маяк та острів Великий Сакалін, а з поверхні Дунаю зник докучливий відблиск сонця.

– Нічого, – сказала вона. – Вже добре й без окулярів, але погано те, що невдовзі появиться комар.

З протилежного боку, із-за каземат, з високої дюни, що ще була на осонні, гукнув чоловік, вітаючи їх:

– Здрастуйте, пане доктор, і ви, пані професорко! Ключе?

– Відповідай ти... – прошептав лейтенант Мушат і схилився, ніби перевіряти кіш.

– Та ніби ключе, – відповіла Ірина. – Але скоро мусимо тікати звідси, бо нападе комар.

– Цього вечора комара буде мало, бо, ади, здувся вітер і проганяє його. Цілюю руку! – додав чоловік і пішов геть.

– Ти повелась чудово! – похвалив Ірину Ремус Мушат. – А той дядько пояснив тобі, чому одягнувся я цивільно і чому надів окуляри...

– Не розумію, – подивилася Ірина запитливо на нього.

– Та не бачила ти, що він назвав мене паном доктором? Я хотів виглядати здалеку на Віктора, щоб люди не думали, що ти вийшла рибалити не з ним, а з чужим чоловіком. Та ще й увечері...

На мить Ірина розгубилася трохи й не знала, як реагувати. У той же час, вона помітила, що Мушатова винахідливість вразила її, але вразила приємно, ніби якийсь шибеник вкоїв щось смішне й zarazом розумне. Ірина усміхнулася:

– Ну, й хитрун ти...

– Можливо, – погодився він, – але тепер жду винагороду. А щоб ти мене правильно зрозуміла, скажу відверто: жду, щоб ти мене поцілувала. І не бійся цілувати, бо «пана доктора» можеш цілувати прилюдно... – лейтенант підійшов до Ірини, обняв її й закінчив свою «промову» довгим поцілунком.

У першу мить вона опиралася, хотіла відштовхнути його, але не наважилася зробити цей рішучий жест, а Ремус Мушат відчув, що Іринин опір не був категоричним, як побоювався він, а невдовзі її опір став зовсім немічним. Це додало йому відваги. Ремус поцілував Ірину ще раз уже без жодного її опору й сказав тихо:

– Ходім звідси он туди, трохи даліше. Усе ж таки, краще, щоб нас не бачили...

– Ні... – запротестувала вона пошепки, але не опиралася, коли взяв він її за руку й повів вузькою стежкою поміж густі комиші в напрям першої каземати.

Через кілька кроків лейтенант шепнув:

– Підожди. Візьмим і все це...

Він повернувся кwapно, взяв вудку, слоїк та кіш і повернувся до Ірини. Вона стояла, опутивши трохи голову і, здавалося, жде його. Ремус знов узяв її за руку й повів стежкою, оточеною двома стінами зеленого та густого комишу.

– Тут нападуть когорти комарів... – сказала Ірина пошепки й ніби стидаючись трохи.

– А ми не зупинимось тут, де і в день повно комарів. Ходім коло каземату. Там латка піску і нема ніяких кущів.

Той факт, що вони говорили пошепки, створював враження, що вони готують щось секретне, щось, що об'єднає їх, наче якихось змовників.

Ремус Мушат поклав вудку, слоїк і кіш біля стіни каземату, повернувся до Ірини, котра стояла самотня й запаморочена. Він обняв її й поцілував довго. Вона вже майже зовсім не опиралася і віддалася повністю його обіймам. Ремус продовжував цілувати Ірину, а далі тепло прошептав біля самого її вуха:

– Сядьмо, щоб не бачив нас хтось, ідучи високою дюною...

Ірина вгадала його намір і завагалася на мить. І все ж таки присіла, чекаючи, збентежена думкою про те, що слідуватиме. Вона вже відчувала певне каяття, якому в той момент не надавала особливої уваги. Їй подобався Ремус Мушат ще відколи вони познайомилися й танцювали на «зборах». А тепер його поцілунки та обійми повністю обеззброїли її, запаморочили в такій мірі, що вона вже не була в силі опиратися і навіть, мабуть, не бажала.

Ремус продовжував гаряче цілувати її й після того, як вони сіли на пісок, але вже не лише уста, а й шию, груди, і шепотів засапано:

– Іринко... Іринко... Я певний, ти помітила, що я закоханий, що люблю тебе!

Ірина мовчала, запаморочена й трохи перелякана, а коли він, продовжуючи обцілювати її, почав гладити однією рукою її груди, а другою живіт, стегна і став заковувати її спідницю, Ірина застогнала злегка, може, на знак згоди, але прошептала інше:

– Ні... Прошу тебе, ні...

Але Ремус Мушат продовжував обцілювати її, обмацувати, а коли став стягати її трусики, відчув, що ніби й Ірина допомагала йому.

(Далі буде)

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ЛІСОРУБИ

(Коротка народна драма в трьох діях)

Дорогому другові – композитору Іванові Ліберу

(Продовження з № 323)

ПІСНЯ VI БАТАГ І МАРІЧКА

Оповідач:

Світить, світить місяченько
на гай молоденький.
Спускається з полонини
ватаг молоденький.

Спускається з полонини
в широкому ремені.
Ой несе він Марусині
грудку сира в жмені.

Ой несе він Марусині
молока в відерці,
сороківців у ремени,
а надію в серці.

Спускається ватаженько
по крутій стежині,
щоб постукати в віконце
вдові Марусині.

Чи відкриє Марусина
смерекові двері?
Чи погладить ватагові
чорнії кучері?

Хор:

Чи відкриє Марусина
смерекові двері?
Чи погладить ватогові
чорнії кучері?

Оповідач:

Чи погладить, не погладить –
він того не знає,

зупинився під дубинов,
щастя визирає.

Зупинився під дубинов,
дубок молоденький.
Як ватага не любити,
ватаг – молоденький.

Хор:

Як ватага не любити,
ватаг має вівці,
у ватага у ремені
білі сороківці.

*Виходить ватаг, наближається
до молодого дубка.*

Ватаг:

Ой широка полонина,
широка, широка.
Ой не пас би на ній вівці,
якби не Маріка.

Ой, якби не та Маріка,
її чорні брови,
не носив би за ременцем
горішки кедрові.

Ой, якби не та Маріка –
її білі лиця,
не носив би за ременцем
солодкі яблиця.

Ой солодкі яблученька,
а гірке кочання.
Гірке буде, чи солодке
нашеє кохання?

Хор:

Ой солодкі яблученька,
а гірке кочання.

Гірке буде, чи солодке
вашеє кохання?

*Марічка виходить зі своєї хати,
роздивляється на всі боки,
прислухається до голосу трембіти
і починає співати*

Марічка:

Ой, Іване, Іваночку,
мати тя родила,
та на мою головоньку,
аби-м тя любила.

А ти пішов у чужину
не з твоєї волі
і залишив мене, бідну,
як билину в полі.

А ти пішов у чужину
грошей заробляти,
у далеку Романію,
в далекі Банати.

Ой тужать за тобою
вівці й полонина,
і біля моєї хати
молода дубина.

*Встає і йде до дубочка. Бачить
ватага і лякається.*

Ой, хто там?

Ватаг:

Не бійся, Марічко, це я –
Михайло-ватаг.

Марічка:

А я й не боюсь, але...

(Далі буде)

КУПАЛЬСЬКІ КАЗКИ

Як знайти цвіт папороті

Кажуть, що в ніч на Купайла звірі й птиці розмовляють людською мовою...

Кажуть, що на Купайла дерева переходять з місця на місце, і дерево може прийти до того, кого полюбило...

Кажуть, що в якусь мить вода стає срібною...

А найбільше розказують про чарівний цвіт папороті.

Якщо парубок має сміливе серце й чисті наміри, то в ніч на Івана Купала може піти шукати квітку папороті. Рoste вона у глухій хащі на галявині й зацвітає рівно опівночі на одну мить.

Хаща не пускає парубка: вовком виє, совою кричить, деревами дорогу заступає, гілками хапає... Хто не злякається і знайде галявину, побачить велике диво.

Опівночі на куці папороті з'явиться брунька. Вона росте, коливається, як жива, набухає червоним саявом. Як удар грому, брунька з тріском розкривається. Чудесна квітка заливає ліс саявом і пахощами.

Треба вмити окреслити коло пучком полину, розстелити вишиту хустину й зірвати квітку.

Підніметься крик, грукіт, регіт, завивання... Навколо галявини зберуться лісовики, мавки, вовкулаки, відьми, почнуть лякати, просити віддати квітку...

Як сховає парубок квітку біля серця і не віддасть до третіх півнів, отримає щасливу долю. Дружину матиме лагідну, дітей – чесних і роботящих. У роботі буде удача, в хаті – лад і достаток. А якщо не замутніє з часом його серце, то відкриються таємниці землі, будуть йому допомагати і звірі, і птиці, і добрі люди...

Цвіт папороті у постолі

Якось на Купайла пас чоловік коней у лісі. День був спекотним, душним, коні забрели в саму хащу. Втомився чоловік, присів на галявині серед папороті та й заснув.

І не побачив, як опівночі зацвіла папороть, як осипалась квітка, як одна полум'яна іскорка упала на його постолі.

Прокинувся на світанку і чує: птахи розмовляють, звірі перегукуються...

Стільки таємниць він дізнався! І де трава для коней найкраща, і коли дощ буде, і яке зілля цілюще, і де в землі скарби сховано, і як їх здобути...

Чоловік був не скупим. Викопав один скарб, господарство підправив і зажив собі. Коней випасає, людям підказує, коли сіяти, коли врожай збирати та як лікуватись...

Дружина його шанує, діти люблять, люди поважають.

Усе було б добре, та стали в гості навідуватися лісовики. То ласощі лісові несуть, то горілкою пригощають. Чоловік за гостинці дякує, у відповідь городиною обдаровує, а горілки не п'є.

Тоді лісовики принесли чоботи. Такі гарні, що вирішив чоловік їх поміряти. Тільки роззувся, як чорти ухопили його постолі й зникли.

І відразу перестав він розуміти мову звірів і птиць, забув, де в землі сховано золото.

А знання цілющого зілля та прикмет погоди лісові гості у нього не забрали. Мабуть, тому, що добру людину скрізь шанують.

Володимир АНТОФІЙЧУК

ГІРЧИЧНЕ ЗЕРНЯ

Оповіді про основи християнського віровчення

(Продовження з № 323)

ПРОРОКИ БОЖІ

*Ніколи пророцтво не було проголошене
з волі людини, лише, ведені Святим Духом,
промовляли святі люди від Бога.*

II послання апостола Петра, 1: 22

Здавна Бог відзначав благочестивих людей Духом своїм, щоби вони відкривали волю його і провіщали майбутнє. Їх називали пророками. Вони розвінчували ідолопоклонство, викривали людські й суспільні недоліки, втішали слабих і зміцнювали їх надією благодаті Божої та спасіння.

Основний зміст книг пророків – прихід месії, Ісуса Христа. Пророки прорекли всі основні обставини земного життя нового Спасителя: народження Господа від Діви, місце народження, явлення перед ним Предтечі, зраду його одним із учнів за 30 срібняків, смерть на хресті, воскресіння із мертвих та інші.

Святе Письмо свідчить, що через пророків говорив Святий Дух і що книги, складені ними, написані за натхненням Духу Божого.

Після пророків Іллі та Єлісея було у євреїв ще чотири великих пророки (Ісайя, Єремія, Єзекиїл і Даниїл) і дванадцять малих пророків (Осія, Йоїл, Амос, Авдій, Йона, Міхей, Наум, Авакум, Софонія, Агей, Захарія, Малахія).

Господь покликав **Ісайю** до пророцького служіння особливим явленням: серафим узав кліщами гарячу вуглину із небесного жертовника і торкнувся уст Ісайї.

Господь відкрив пророкові, що настануть часи, коли на землі не буде більше зла і горя:

– Вовк буде жити вкупі з ягнятком, леопард біля козеняти лежатиме; телятко й левеня будуть пастися разом, а поганяти їх буде мала дитина» (Ісайя, 11: 6).

Ісайя прорік, що Ісус Христос вийде із роду Давидового, що Спаситель народиться від Діви й буде не просто людиною, але й Богом, і тому назвуть його Еммануїлом, що означає «з нами Бог». Передбачив Ісайя і страждання та смерть Спасителя за гріхи наші. І тільки через віру в Христа зможуть люди спастися і знайти шлях до вічного життя. За ці точні передбачення про Христа, майбутнього Спасителя людства, пророка Ісайю називають **старозаповітним євангелістом**.

Через пророка **Єремію** Бог провістив, що за свою нечестивість народ юдейський буде покорений і забраний

вавилонянами в полон на 75 років: «Так бо говорить Господь: ...видали на поталу вавилонському цареві, і він забере їх у полон до Вавилону й мечем поб'є» (Єремія, 20: 4).

Пророк **Даниїл** виріс серед юдейських хлопчиків, узятих до двору вавилонського царя Навуходоносора. Діти юдейські суворо дотримувалися законів Мойсеевих, і за це Господь нагородив їх багатьма доброчинствами.

Троє із них – Седрах, Мисах, Авденаго – прославили істинного Бога у вавилонському полоні. За те, що вони не поклонялися золотому ідолу, цар Навуходоносор звелів кинути їх у гарячу піч, але Господь зберіг їх неушкодженими: навіть волосся не торкнувся вогонь.

Якось за невиконання царського указу пророка Даниїла кинули у яму з левами. Бідний юнак покликав на допомогу Господа, і ангели принесли їжу і присмирили диких звірів.

За особливе благочестя Даниїлу було даровано Господом уміння тлумачити сни, як колись Йосипу. Розгадуючи сни вавилонського царя Навуходоносора, Даниїл провіщав, що після вавилонського царства будуть ще три: мідійсько-персидське, македонське і римське. І кожне з них поневолять юдейський народ. Під час римського царства, говорив Даниїл, зійде на землю Христос, Спаситель світу, і тоді настане його всесвітнє вічне царство – Церква.

Пророк **Йона** за непослух волі Божій був покараний: його проковтнув кит. Три дні й три ночі пробув він у череві кита і невтомно молився, просячи помилування. За щире каяття Господь зберіг йому життя, і кит викинув пророка на берег. З тих пір Йона безперервно проповідував каяття:

– Господь Бог прощає тим грішникам, що каються, бо він – наймилосердніший.

Пророк **Агей** провістив, що у відновлений єрусалимський храм увійде бажаний усіма народами Христос, Спаситель світу.

Пророк **Захарія** описав урочистий в'їзд Ісуса Христа до Єрусалиму: «Радуйся вельми, о дочко Сіону! Викрикуй, о дочко Єрусалиму! Ось цар твій іде до тебе, справедливий і переможний, смиренний і верхи на ослі їде...» (Захарія, 9: 9).

Пророки **Єремія** та **Осія** прорекли, що Бог дасть людям новий вічний заповіт і що багато народів повернуться до Христа і будуть вшановувати його як істинного Бога.

Останній пророк Юдеї **Малахія** провістив, що прирештя Спасителя наближається, що народиться він у Віфлеємі. Пере приходом Спасителя, говорив Малахія, повинен явитися його Предтеча Іоан Хреститель, якого пророк назвав Іллею: «Ось я пошлю вам Іллю пророка перед приходом

ХРИСТИЯНСЬКІ ЧИТАННЯ

дня Господнього, великого і страшного. І він напевне серце батьків до дітей і серце дітей до батьків, щоб я, прийшовши, не побив землі прокляттям» (Малахія, 3: 23 – 24).

Після Малахії майже п'ятсот років не лунали пророцтва серед єврейського народу – до самого Предтечі Христового, Іоана Хрестителя.

ПЕРЕД ПРИХОДОМ СПАСИТЕЛЯ

*Ми готові краще вмерти,
ніж переступити закони наших батьків.
II книга Макавеїв, 7: 2*

Як віщували пророки, за свої гріхи перед Господом євреї пробули у вавилонському полоні 75 років. А потім перський цар Кір підкорив царство вавилонське і відпустив євреїв на батьківщину. Він віддав їм золото, срібло і священні реліквії, забрані Навуходоносором. Повернувшись до Єрусалиму, вчорашні бранці приступили до зведення храму на місці колись зруйнованого храму Соломона. Їм хотіли допомогти самаряни, але юдеї відмовилися, пояснивши, що не потребують допомоги язичників. Самаряни дуже нагнівалися, і між ними та юдеями розпочалася ворожнеча. Новий храм не був таким багатим і величним, як попередній, і дехто шкодував з цієї причини. Але пророки Агей та Захарія, що жили тоді, втішали єврейський народ тим, що саме в цей храм увійде Христос, Спаситель світу.

Перське володарювання в Палестині змінилося владою греко-македонських царів. Один із них, Антіох, захотів, щоб всі його піддані розмовляли грецькою мовою і поклонялися грецьким богам. Чимало юдеїв покорялися царській волі, однак знайшлися і такі, що готові були вмерти, але не відступити від істинної віри.

Старця Єлеазара царські правителі заставляли їсти їжу, заборонену законом Мойсеевим. Або хоч би перед народом удавати, що він її їсть. Але Єлеазар на це відповів:

– У мої роки негідно лицемірити; якщо молоді дізнаються, що дев'яностолітній Єлеазар навізав до поганства, то вони можуть спокуситися і відійти від віри.

Тоді його піддали мученицькій смерті, і він мужньо вмер за істинну віру.

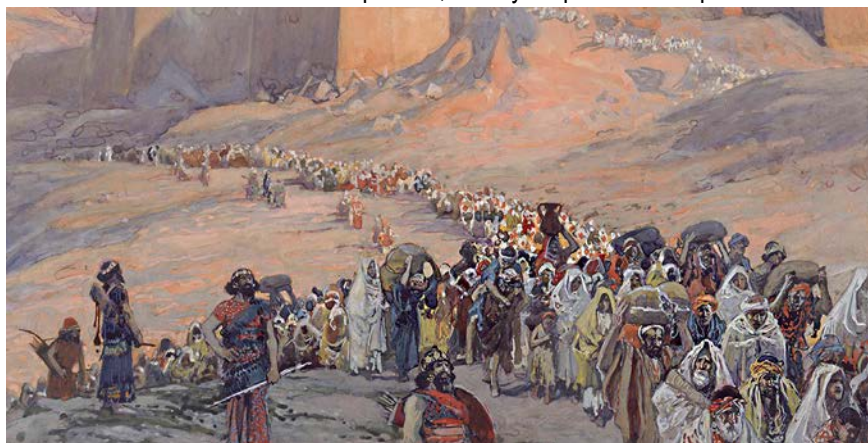
Якось до царя привели жінку Соломонію із сімома синами. Цар заставляв їх їсти свиняче м'ясо. Але вони відповіли, що закон Мойсеев забороняє їм вживати таку їжу, що вони швидше помруть, ніж згрішать. Тоді їх почали жорстоко мучити. Їм відрізали язика, відсікали пальці на ру-

ках і ногах, здирали шкіру з голови, пекли вогнем. Так було замучено шістьох братів. Наймолодшого цар ласкаво переконував не опиратися, обіцяв щедро нагородити й звернувся до матері, щоб вона дала синові пораду виконувати царські повеління. Але вона підійшла до юнака і сказала:

– Сину мій! Не бійся цього мучителя і зустрінь смерть так, як твої брати, щоб я могла всіх вас разом зустріти в майбутньому вічному житті.

Розлючений цар піддав смерті й молодшого брата, а потім була замучена і сама матір.

На захист істинної віри й вітчизни виступив і священник Матафія з п'ятьма синами. Біля них згуртувалося чимало ревних шанувальників закону Божого. Особливою хоробрістю відзначався один із братів – Юда, прозваний на честь мучеників Макавеїв – Юда Макавей. Багато разів з малим військом перемагав він завойовників, а одного разу, оточений ворогами, загинув героїчною смертю.

Зате брат його Симон розбив завойовників і очистив від них Єрусалим зі священним храмом. Так він звільнив свій народ від володарювання грецьких царів. На знак вдячності за це юдеї ухвалили, що на майбутні часи до самого пришествя Спасителя старший із роду Симонового буде у них первосвященником.

Однак, згідно з минулими пророцтвами, прийшли нові завойовники – римляни.

Відтоді верховна влада у країні належала римлянам, а правила єврейським народом первосвященники зі славного роду Макавеїв. Потім влада перейшла до Ірода, який усіляко догоджав римлянам, добився титулу царя юдейського. Цей цар був дуже честолюбним і жорстоким. Народ ненавидів Ірода і з нетерпінням чекав пришествя Спасителя світу. Чекали його і язичники. Разом з юдеями вони вірили, що він заволодіє всім світом і буде це царство на землі.

І Спаситель явився на землю, але царство його було не від світу цього. Він прийшов, щоб своїм життям і вченням, своєю смертю і воскресінням визволити всіх людей, весь рід людський від гріха прокляття і смерті й дарувати істинним своїм послідовникам вічне спасіння і вічне блаженство.

Зелена плоть садів, осяяних плодами.
Зелена плоть трави по берегах річок.
Блакитна плоть небес, що світяться над нами.
Рожева плоть квіток. Музична плоть пташок.

Це червня торжество. Це буйне свято плоті.
Це сатурналії природи, у яких –
і соняхи в віночках бджіл, золотороті,
й неначе пущені пращею ластівки.

Все прагне квітнути, втішатися, радіти,
свідоме молодих своїх минутих прав.
Язичницька жага язичницького світу,
що християнства візантійського не знав!

Червневі оргії настурції і м'яти,
п'янить канупер, наче ритуальний дим,
у кожному селі, десь на причілку хати,
немов на галактичному краю крутім...

Євген ГУЦАЛО

